

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce

Čarodějnické procesy v Českém státě v době
pobělohorské

Konzultant: Doc.JUDr.PhDr. Karolína Adamová, Csc.

Zpracovatel: Mgr. Andrea Židová

Únor 2008

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Mgr. Andrea Židová

Obsah

I. Politická situace v Českém státě v letech 1620-1790	3
II. Počátky pronásledování čarodějnic	13
III. Inkvizice	22
IV. Charakteristika čarodějnice	31
V. Kladivo na čarodějnice	41
VI. Právní úprava deliktu čarodějnictví	52
VII. Průběh procesů	
a) denunziace	65
b) mučení	70
c) rozsudek	76
VIII. Konkrétní čarodějnické procesy	78
IX. Ohlédnutí za čarodějnickými procesy	92

I. POLITICKÁ SITUACE V ČESKÉM STÁTĚ V LETECH 1620 - 1790

Počátky čarodějnických procesů, jejich vývoj i podmínky, ve kterých se vše s nimi spojené odehrávalo, byly vždy velmi úzce spjaty s konkrétní politickou situací, která v dané zemi panovala. Ráda bych tedy nastínila situaci v Českých zemích v předmětné době - od roku 1620, kdy došlo k porážce českých stavů na Bílé Hoře, což mělo pro naše země dalekosáhlé následky až po rok 1790, kdy skončila vláda Josefa II., prvního vladaře, který ze svého zákoníku nechal delikt čarodějnictví definitivně vypustit.

Rok 1620 byl pro naše země dosti smutným mezníkem. Z předbělohorské Čechie, v níž spolu s králem rozhodovali a vládli páni stavové, se stala země, v níž si habsburští panovníci stále silněji osobovali moc téměř absolutní. Pro nesmírné proměny ve svobodné držbě půdy v českých zemích v důsledku politických konfiskací a kořistných machinací bychom asi těžko našli obdobu v dějinách jiné evropské země. Tisíce lidí, mezi nimiž byla vedoucí politická, ale především kulturní vrstva předbělohorské české společnosti, muselo přijmout nucený politický azyl v cizině. Čeština, která byla před Bílou horou v Českém království oficiálním jazykem, byla zrovnoprávněna s němčinou a stala se postupně - v souladu s nepříznivými jazykovými a národnostními proměnami ve vyšším duchovenstvu, šlechtě a v bohatším měšťanstvu - jazykem podřízeným a zbytečným. Sociální a materiální postavení obecného lidu se ve srovnání s dobou před rokem 1620 radikálně zhoršilo. 1)

Bitva na Bílé Hoře byla vlastně vyústěním již dřívějšího konfliktu mezi protestantskou Unií, v jejímž čele stál falcký kurfiřt Fridrich, který byl pak roku 1619 zvolen českým králem a na druhé straně proti nim stála katolická Liga v čele s bavorským vévodou Maxmiliánem. Unie

usilovala o oslabení moci Habsburků a pro tento svůj záměr hledali spojence. Domnívali se, že by je mohli najít ve stavovské opozici v českých zemích, neboť mezi těmito stavy a Habsburky panovalo již delší dobu poměrně silné napětí.

Naopak katolická Liga Habsburky podporovala. Navíc oproti Unii byla daleko soudržnější a měla mocenskou oporu nejen od habsburského rodu, ale i od samotného papeže, který na ně spoléhal zejména jako na záštitu katolictví.

Pak tedy 8. listopadu 1620 se české stavy střetly s armádou, které velel Maxmilián Bavorský na Bílé Hoře. Stavovská armáda zde byla poražena. Vlastně to bylo jen zakončení postupného rozkladu této stavovské opozice. Počáteční obětavost a nadšení stavů začalo brzy opadávat, protože spousta z nich obsadila čelná politická místa, a tak osobní úspěch zde zvítězil nad obecnými zájmy.

Fridrich Falcký ihned po této bitvě opustil Prahu, kdy vzhledem k tomu, že vládnul tak krátce si vysloužil přezdívku zimní král. Pravdou je, že se pak ještě na Moravě a ve Slezsku pokoušel přimět stavy k pokračování ve stávce, ale císař Ferdinand II. měl takovou přesilu, že tyto snahy skončili zcela bezúspěšně.

Ferdinand II. pak zanedlouho po bělohorské bitvě začal stíhat účastníky tohoto nešťastného povstání, což nakonec vyústilo v den 21. června 1621 v popravu dvaceti sedmi předních politiků a současně s tímto aktem jim byl také zabaven majetek.

Tyto popravu však zdaleka nebyly jediným trestem, kterým byl Český stát jako celek stižen. V letech 1621-1624 byli z Čech a pak i z Moravy postupně vypovídáni kněží nekatolických vyznání. Nekatolické vyznání bylo totiž považováno za politické provinění. I šlechtici byli postaveni před nekompromisní rozhodnutí: buď přistoupí bez výhrad ke katolictví, nebo se musí odstěhovat ze země. I

měšťané také mnohdy raději prodali svůj majetek a odešli do ciziny. Jediní, kterým nikdo žádnou šanci nedal, byli poddaní. Ti byli ke změně víry nuceni násilím. Ale i oni se rekatolizaci v rámci svých možností bránili, někteří sběhli jinam a i z jejich strany docházelo ke vzpourám.

V Čechách a na Moravě pak bylo následně katolické vyznání povýšeno na jediné povolené náboženské vyznání a stalo se hlavní oporou upevňujícího se panovnického absolutismu. Rekatolizace však nebyla nijak krátkodobým úkolem, naopak probíhala déle než jedno století a i přes všechny dosažené úspěchy český národ nebyl plně pokatoličtěn. Různá nekatolická společenství se v Čechách i na Moravě stále udržovala a to až do roku 1781, kdy císař Josef II. vydal toleranční patent.

Bylo jen přirozené, že pro ty, kteří se nechali obloudit satanem a oddali se čarodějnictví, neměla protireformační církve a její hlasatelé už vůbec nejmenšího smilování. Jako nejhorší vyvrhele všeho lidstva, kteří si nezasluhovali nic jiného než smrt, je řadila ke kacírům, odpadlíkům, sektářům, vrahům a loupežníkům.

České stavovské povstání bylo mimo jiné i podnětem prvního vskutku evropského válečného konfliktu. Válčily tu na různých místech Evropy od roku 1618 prakticky všechny rozhodující mocnosti. Tato válka je nazývána válkou třicetiletou a trvala tedy až do roku 1648, přičemž právě české stavovské povstání je považováno jako válka česká za jednu z jejích fází. Pak následovaly dále ještě válka falcká, válka dánská, válka švédská a válka švédsko-francouzská. Třicetiletá válka byla nakonec završena na podzim roku 1648 podpisem tzv. vestfálského míru.

Císařská moc vyšla z války dosti oslabena. V novém rozložení evropských mocenských sil zůstala říše svazkem několika větších, ale spíše drobných a politicky slabých

států. Od Českého státu bylo navíc v roce 1635 odtrženo území Horní a Dolní Lužice a to ve prospěch saského kurfiřta. K tomu všemu byla po válce navíc podřízena císařská moc říšskému sněmu. Skutečně svrchovanými panovníky zůstali Habsburkové jen tam, kde se jim podařilo vojensky potlačit stavovskou opozici. Mezi tato území patřil i Český stát. Takže zde docházelo k posilování státních úřadů, bylo ve velké míře omezeno rozhodování zemských sněmů a svůj význam postupně ztrácely i další stavovské politické orgány a funkce.

Od roku 1637 vládl monarchii Ferdinand III., jehož nástupcem se stal poté jeho starší syn Ferdinand. Ovšem tento panovník hned roku 1654 zemřel a na trůn se tak dostal jeho mladší bratr Leopold. Ten poté vládl jako Leopold I. až do roku 1705. Byl to člověk, o kterém se říká, že nebyl stvořen k moci, byl také poměrně nesnášenlivý.

Za jeho vlády se monarchie přetvářela v absolutistický stát a to ne prostřednictvím vnitřních bojů, nýbrž byrokratickými prostředky.

Cesta k tomuto panovnickému absolutismu začala ale již vydáním nové ústavy ještě za vlády Ferdinanda pod názvem Obnovená zřízení zemská v roce 1627. Tím skončilo období, kdy politická moc byla rozdělena mezi panovníka a stavy a napříště už náležela jenom panovníkovi. Stavovské zemské sněmy ztratily právo volit nového panovníka, neboť český trůn se dle nových zemských zřízení stal dědičný v habsburském rodu. Samostatnost zemí Koruny české ale zrušena nebyla, přestože byla výrazně ohrožena.

Tento způsob vlády, který zde vytvořili Habsburkové můžeme tedy označit za absolutistický, i když to nebyl ten pravý absolutismus ve svém slova smyslu, jak jej známe příkladně z Francie. Habsburská monarchie totiž vznikla

spojením zemí s poměrně rozdílným historickým vývojem, které nebyly ani hospodářsky stejně vyvinuté a sídlilo v nich obyvatelstvo různých národností. I se zavedením společného úředního jazyka, kterým měla být němčina, měla ústřední vláda nemalé problémy. Němčina nakonec jako úřední jazyk zobecněla, ale ve vyhláškách pro veřejnost se i nadále uplatňovala čeština. V Uhrách taktéž zůstala tradičním úředním jazykem latina.

I při silném omezení své pravomocí hájili stavové na zemských sněmech svébytnost jednotlivých zemí, z nichž se monarchie skládala. Chtěli mít jistotu, že i nadále budou obsazovat zemské správní úřady a ústřední vláda nebude zasahovat do jejich vrchnostenských pravomocí. Bránili tím zbytky zemských práv a také hospodářské a mocenské postavení šlechty.

Po Leopoldovi na trůn nastoupil Josef I. (1705-1711). Za jeho panování se poněkud změnily postoje vídeňské vlády k jednotlivým zemím monarchie. Pokračovalo se sice v budování centralistického státu, ovšem zemím byla ponechána poněkud větší míra iniciativy. Státní správu sice vykonávaly školení úředníci, tedy zastánci absolutismu, ale zároveň byli povinni přihlížet k stavovským návrhům. Dokonce byla vytvořena v roce 1710 komise pro revizi Obnovených zřízení zemských.

Habsburské monarchii se pak v příštích letech poměrně dařilo. Hlavně na počátku 18. století, kdy za vlády Karla VI. získalo mnoho nových území a vedle Ruska se tak Rakousko stalo nejrozlehlejší evropskou říší. Bylo ovšem nutno posílit zevnitř její jednotu, a tak roku 1713 předložil Karel VI. sněmům jednotlivých zemí ke schválení tzv. pragmatickou sankci. Jejím přijetím se stavové zavázali, že habsburské mocnářství jako takové uznávají za nedílný celek, který je právem prvorozenství dědičný

v mužské i ženské linii. Jednotlivé země se touto sankcí zavazovaly tedy poslušností už nejen vůči panovníkovi, ale celé dynastii Habsburků.

K zajištění územní celistvosti ale Karel VI. také potřeboval, aby pragmatická sankce byla uznána i ostatními evropskými velmocemi. A tak k získání jejich souhlasu dělal různé ústupky.

Ve finále ovšem Karel VI. celistvost své říše nakonec neudržel. Ve třicátých letech se Rakousko zúčastnilo válek o tzv. polské dědictví, kdy polský trůn nakonec získal saský kurfiřt August III. Silný. Rakousko během těchto válek přišlo o Neapolsko a Sicílii. Poté se ještě dostalo také do války s Turky a ti získali zpět některá dříve ztracená území na Balkáně.

Tyto války tedy opětovně zmenšily území říše a celkově ji i finančně výrazně vyčerpaly.

Po smrti císaře roku 1740 pak na rakouský trůn nastoupila jeho dcera Marie Terezie. Ta to již od počátku měla ve svém úřadu velice nesnadné. Evropské mocnosti využily stávajících vnitřních potíží monarchie, neuznaly pragmatickou sankci a navíc rozpoutaly další válku, tentokrát o dědictví rakouské. S dědickými nároky se přihlásili příbuzní habsburského rodu ze Španělska. Konkrétně to byl manžel sestřenice Marie Terezie Karel Albrecht, který chtěl získat právě České království.

Zájem o část území projevil rovněž i pruský král Fridrich II., jehož armáda vpadla roku 1740 do Slezska. K němu se připojil i výše zmiňovaný August III. Silný a ten vtrhl s vojsky na Moravu. Tito tři pak mezi sebou uzavřeli s Francií, která byla dávným nepřítelem Habsburků, spojení a dohodli se na rozdělení rakouské říše.

V létě 1741 pak vtrhla do Čech bavorsko-francouzská armáda, která ovládla většinu českého území a podle

dohodnutého rozdělení se nechal Karel Albrecht korunovat českým králem a přijal hold českých stavů. Brzy nato byl zvolen i římským císařem.

V té době ovládla Moravu pruská a saská armáda.

Marie Terezie se tehdy s prosbou o pomoc obrátila na uherské stavy. Ty se za slib politických výhod postavily na její stranu. Roku 1742 se Marii Terezii podařilo uzavřít mír s pruským králem za cenu odstoupení Kladska a větší části Slezska ve prospěch Pruska. Pak rakouská armáda vytlačila bavorsko-francouzskou armádu z území Čech.

Během dvou let dokázala Marie Terezie obnovit svou moc v Českém království a roku 1743 se dala korunovat za českou královnu. Ovšem zůstala v ní nedůvěra k české šlechtě, která se za krize postavila na stranu jejího nepřítel. Za tento postoj ale prozatím šlechtu nijak nepotrestala.

Stále však přetrvávalo nepřátelství s Francií a sní spojeného Španělska. To se vyřešilo až uzavřením mírové smlouvy v Cáchách v roce 1748, jejímž uzavřením skončily války o rakouské dědictví a Francie s Rakouskem se dohodly na uznání stávajícího stavu.

Z řad nepřátel ubyl také Karel Albrecht, který se svých nároků na rakouské dědictví v roce 1745 zřekl.

Přes všechny ztráty se tedy Marii Terezii podařilo udržet jednotu alespoň jádra rakouské monarchie a zachovat její velkomocenské postavení.

Ihned po skončení válek o dědictví rakouské vystoupila císařovna velmi rázně proti českým stavům. V letech 1748-1749 donutila sněmy českých i rakouských zemí, aby schválily výši daní, kterou ona sama stanovila a to nejen na jeden rok, jak tomu bylo doposud, ale na celých dlouhých deset let. Tím vzala stavům možnost vyvíjet každý rok na panovníci politický nátlak, což byla jedna z mála zbraní, která stavům proti panovníkům po vydání Obnovených zřízení

zemských, zůstala. Navíc bylo nyní stavům odebráno i právo tyto daně vybírat. Jejich výběr převzaly státní úřady.

Dále v rámci zavádění jednotné úřednické politické správy byly zrušeny v roce 1749 česká a rakouská dvorská kancelář, doposud nejvyšší úřady Království českého a rakouských zemí, a nahradily je Nejvyšší soudní dvůr a Úřad pro věci politické a finanční. Tyto kroky se samozřejmě dotkly postavení Českého státu v rámci monarchie. Tato nová správa vůbec nebrala zřetel na svébytnost Českého státu, a tak se Čechy, Morava a zbytek Slezska staly pouhými provinciemi Rakouska.

Roku 1756 se pak podařilo díky kancléři, moravskému šlechtici, Václavu Antonínu Kounicovi sjednat dohodu mezi Francií a Rakouskem o spojení namířeném proti Prusku, ke které se připojilo i Sasko, Švédsko a Rusko. Pruský král na tento akt reagoval vojenským útokem na Sasko, které rychle porazil. A tímto začala sedmiletá válka.

Armáda pruského krále byla tak úspěšná, že se dostala až do Čech, ale nakonec se přeci jen podařilo nad Prusy zvítězit. Podařilo se odrazit také jejich další útoky, o které se pokusili o rok později. Ale získat v těchto válkách zpět Slezsko se Rakousku již nepodařilo.

Tato sedmiletá válka skončila roku 1763. Francie vyšla z této války oslabena a tím ztratila zájem zasahovat do poměrů v Evropě, což napříště bylo předmětem soupeření mezi Rakouskem, Ruskem a Pruskem.

Za válek o dědictví rakouské i v sedmileté válce hrozil rakouskému mocnářství rozpad. Prostředkem proti tomu mělo být posilování centrální správy. Překážkou zde ale byl stále existující stavovský systém, kdy stavy nad celkové potřeby mocnářství často nadřazovaly dílčí zájmy svých zemí.

Po skončení sedmileté války začala vlastně nová kapitola novodobých evropských dějin. Habsburkové se nevzdali svého císařského titulu. Roku 1764 se stal nástupcem na císařském trůně Josef II., syn Marie Terezie a císaře Františka Lotrinského. Po otcově smrti se Josef stal spolu s matkou vladařem v rakouské monarchii a v roce 1780 se ujal samostatné vlády.

Ten chtěl hlavně vojensky ochránit území Čech, které bylo od čtyřicátých let několikrát napadeno, a tak se rozhodl budovat nová spolehlivější opevnění. Tehdy byly postaveny například tak významné pevnosti jako Terezín a Josefov. Josef II. začal také budovat moderní rakouskou armádu.

Osvícenským ideám zcela oddaný císař chtěl stůj co stůj vybudovat jednotný, vojensky silný a přísně centrálně spravovaný stát, v němž bude každý jeho obyvatel zaujímat takové místo, aby byl chodu státu, tzv. státnímu stroji, prospěšný.

Nástrojem k tomu měly být především zákony; Josef vydal za deset let své vlády na šest tisíc reformních právních předpisů. 2)

Mezi těmito předpisy byl například toleranční patent z roku 1781, který po dlouhých letech náboženské nesvobody povolil některá nekatolická vyznání jako luteránství, kalvinismus a pravoslaví. Ze stejného roku je i jeho patent o zrušení nevolnictví. Patentem z roku 1789 zrušil robotu. Vydal právě i již zmiňovaný trestní zákoník roku 1787 a o rok později i trestní řád. Tyto zákony jsou důležité právě svými pokrokovými ustanoveními, která již neobsahovala takové středověké přežitky jakými byl zločin čarodějnictví či tortura jako důkazní prostředek.

- 1) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy, vydal Horizont nakladatelství Socialistické akademie ČSR, Praha, 1973, strana 63-64
- 2) Beneš, Zdeněk; Petráň, Josef - České dějiny I., vydalo nakladatelství a vydavatelství Práce; Praha; 1997; strana 218

II. POČÁTKY PRONÁSLEDOVÁNÍ ČARODĚJNIC

Čarodějnictví a magie provázely lidstvo v nejrozmanitějších podobách již od nepaměti. Lidé s čarodějnými praktikami zacházeli různě. Našli se pochopitelně takoví jedinci, kteří chtěli ostatním škodit a ti se pak pomocí magických a čarodějných činností dopouštěly mnohdy těžkých zločinů. Převažovaly ovšem spíše praktiky, které byly takřka nevinné a neškodné. Těm se věnovaly hlavně porodní báby a ženy na venkově. Veškeré

jejich kouzlení a čarování by se dalo z dnešního pohledu nazvat prostým bylinkářstvím či lidovým léčitelstvím.

Možná by to tak i zůstalo a nikoho by nenapadlo, že by právě tato činnost měla být nějak blíže spojována se zlými mocnostmi a silami pekelnými. Ovšem nebýt jedné velice důležité okolnosti, která zcela významně zasáhla do běhu událostí a kvůli které se vše začalo ubírat úplně jiným a pro mnohé lidi velice nešťastným směrem..

Evropou se začalo šířit křesťanství. Zpočátku bylo jen jedním z mnoha východních kultů. Slibovalo lidem, kteří se k němu připojí, spásu, šťastný život po smrti i to, že jim pomůže najít jejich identitu. Lidé se ovšem na něj dívali s velikou nedůvěrou a všemožně překrucovali zprávy o jejich názorech i obřadech. Postupně to vedlo až k vytvoření dojmu, že křesťané jsou protispolečenská a anarchističtí a díky tomu, že měli společné bohoslužby, říkali si bratře a sestro a vyměňovali si navzájem polibek smíru, byli navíc podezřelí, že jsou promiskuitní a oddávají se nespoutaným sexuálním orgiím. Také se na ně svalovaly viny za všechna nastalá neštěstí a pohromy, neboť tehdy lidé věřili, že za každou nešťastnou událostí stojí něčí nekalé úmysly. Za viníky byli v těchto dobách vybráni dost často právě křesťané. Paradoxem je, že později sami křesťané použili úplně stejná nařčení vůči Židům, kacířům i čarodějnicím. Křesťanství, které po staletí pronásledování bojovalo o toleranci, se po jejím získání jeví jako mnohem méně tolerantní než všechna jiná pohanská náboženství na území římského císařství. Ostatně již od svého počátku bylo toto náboženství poměrně netolerantní ke všem ostatním náboženstvím a pohrdalo pohanskými bohy.

V prvních dnech, když křesťanství začalo pomalu nabývat na síle, považovalo stará náboženství - čarodějnické a jiné pohanské víry - za rivalská. Snaha

zbavit se soupeře je přirozená a církve útočila ze všech sil. Nová náboženství často označovala bohy starého náboženství za ďáblы. U křesťanství tomu bylo přesně tak. Brzy pasovalo Boha starého náboženství - rohatého boha - na křesťanského ďábla. Samozřejmě odtud pramenila argumentace církve, že pohané jsou vyznavači ďábla. 1)

Ostatně ďábel je čistě křesťanským vynálezem. Před vznikem Nového zákona o něm jako takovém nebylo zmínky. Je zajímavé si všimnout, že celá koncepce zla spojená s ďáblem stojí na pouhé chybě v překladu. Hebrejské *Ha-satan* z původního Starého zákona a řecké *diabolka* z Nového zákona prostě znamená „odpůrce“ nebo „protivník“.

Situace ohledně ďábla a jeho stoupenců na počátku šíření křesťanství Evropou nebyla ještě zdaleka tak vážná a vyhrocená jako v pozdější době. Církve se ještě příliš ani čarodějnictvím ani magií nezabývala, přestože již v polovině třináctého století byla pro tyto účely zřízena první instituce. Tou byla Svatá inkvizice - instituce katolické církve specializovaná na potírání kacířů, bludařů a lidí takzvaně „zvrácené víry“.

Vlastně až do středověku se nijak výrazněji nerozlišovalo mezi kacířstvím a čarodějnictvím, i když čarodějnictví bylo bráno zprvu jako daleko lehčí zločin, za který se udělovaly takové tresty jako byla např. pokuta či vyhoštění, zatímco kacířství bylo trestáno mnohem více, o čemž svědčí i to, že za něj bylo možno uložit trest smrti a to již v roce 430 našeho letopočtu, i když tehdy ještě nebylo tohoto trestu moc používáno. Ovšem od 11. století, kdy křesťanství zastávalo poměrně silnou pozici, se pak již stávalo pravidlem trestat kacíře smrtí upálením na hranici.

Důvodem počátečního nezájmu církve o čarodějnictví a magii bylo zejména to, že ani sami duchovní v čarodějnictví příliš nevěřili, k čemuž přispěl velkou měrou mimo jiné

spis „Canon Episcopi“, ve kterém je psáno, že čarodějnictví je pouhou iluzí. Ale i tato teorie měla své odpůrce a z nich asi jedním z největších byl ve 13. století teolog Tomáš Akvinský 2), který naopak v existenci čarodějnictví bezpochyby věřil a byl zastáncem velice přísných trestů. Napsal:

Duchovní život znamená více než život tělesný. Jestliže tedy jsou vražedné trestání smrtí, když berou lidem tělesný život, tím spíše zasluhují trest smrti kacíři, kteří lidem berou duchovní život. (...) Hereze je nakažlivý přečin. (...) Heretici mohou být oprávněně (licite) odsuzováni na smrt světským soudem a jejich jmění zkonfiskováno, dokonce i když svými bludy nenakazili jiné, když se rouhají Bohu vyznáváním falešné víry. Mají být více potrestáni než ti, kteří urážejí královský majestát, nebo ti, kteří falšují měnu.3)

Církev se později spojila se státem, aby společně postupovali proti všem, kteří svými neoficiálními názory a chováním ohrožovali panství světské a církevní vlády. Takový nebezpečný nepřítel společnosti měl být za pomoci všech možných a dostupných prostředků umlčen. Ze strachu o svou vlastní pozici, „ve jménu čisté víry“, rozpoutala postupem času církev zcela reálné zlo.

Protináboženská podstata čarodějnictví byla pak v době feudalismu spatřována zejména v jednání pachatele ve srozumění a spolupráci s ďáblem. Není pochyby o tom, že ďábel, vzhledem k zášti, kterou chová k lidskému rodu, by mohl zničit lidstvo, kdyby mu to Bůh dovolil. Skutečnost, že v takovém jednání brání a ochraňuje před ním, přivádí ďábla k mnohem otevřenějšímu pohrdání a odporu, neboť ve všech věcech, za účelem ukázání své slávy, Bůh používá

děbla, jakkoliv to ďábel nechce, jako svého sluhu a otroka.4) Z tohoto důvodu nemohl být zločin čarodějnictví ztotožňován s kacířstvím, neboť kacíři jako takoví v Boha věřili, byť v nepravého.

Delikt čarodějnictví byl obsažen zejména v šlechtickém zákonodárství, ale poměrně častý byl i jeho výskyt v praxi feudálních městských soudů. Důkazy o tom najdeme ve smolných knihách. V naší zemi se například oproti Německu vyskytuje delikt čarodějnictví většinou v souvislosti s delikty proti životu a zdraví, jako bylo travičství, násilné potraty či usmrcování novorozeňat při porodu.

V prvních staletích své existence uvalovala církev na čaroděje a kouzelníky jen církevní tresty. Jakmile se však čarodějnictví začalo považovat za zvlášť odpornou formu kacířství, vyvíjelo se pronásledování a trestání čarodějnic souběžně s vývojem nelítostného boje proti heretikům. Tu se zprvu také musila církev spokojit jen s duchovními zbraněmi, ať již to byla kázání, literární polemika nebo církevní tresty a pokání. Srůstání církevní a světské moci však brzo umožnilo, aby se od ušlechtilejších prostředků přešlo k tvrdému teroru. 5)

První soudy s obviněnými z kacířského kouzelnictví se konaly již roku 1335. Skutkovou podstatu tohoto zločinu tvořily sabaty, uctívání ďábla a létání. Kouzelnictví s kacířstvím pak spojil papež Sixtus IV. ve svých bulách z let 1473, 1478 a 1483. Vše se pak obrátilo ještě více k horšímu roku 1484, kdy papež Inocent VIII. vydal bulu proti čarodějnictví. Tím se, z do té doby ireálného zločinu, stává zločin zařazovaný do skupiny těch nejzávažnějších. Bula nesla název *Summis desiderantes affectibus* a navazovala na řadu dřívějších bul, které se od 13. století snažily potírat jakékoliv projevy kouzelnictví.

Zde je část znění buly papeže Inocenta VIII. z roku 1484:

„Z celé duše, jak toho žádá pastýřská péče, usilujeme o to, aby se katolická víra v naší době všude vzrůstala a vzkvétala a každý kacířský zlořád mezi věrnými vymýcen byl. Nedávno jsme se s bolestí dozvěděli, že v některých částech Německa, zejména v mohučské, kolínské, trevírské, salcburské a brémské oblasti, velmi mnoho osob obojího pohlaví opovrhlo vlastní spásou, odvrátilo se od katolické víry a začalo tělesně hřešit s démony incuby a succuby, svými kouzly, čáry, zaklínáním i jinými strašnými pověřčivými, neřestnými a zločinnými skutky způsobují, že ženy rodí předčasně, mohou „uřknout“ mláďata zvířat, obilí, vinnou révu a ovoce na stromech stejně jako muže a ženy, domácí a jiná zvířata, že zabraňují mužům plodit a ženám počít děti, zbavují muže i ženy schopnosti plnit svou manželskou povinnost, že se navíc svatokrádežně zříkají víry, jíž se jim dostalo při svatém křtu, a že se z podnětu nepřítelů lidského pokolení dopouštějí nekonečně mnoha různých neuvěřitelných zločinů a přestupků, pro záhubu své duše, pro urážku boží vznešenosti a pro pokušení velkého počtu lidí. Ačkoliv naši milovaní synové Heinrich Institoris a Jacob Sprenger, členové dominikánského řádu a profesori teologie, byli naším apoštolským listem jmenováni inkvizitory a dosud tuto hodnost zastávají - první ve výše jmenovaných oblastech horního Německa zahrnujících venkov, města, panství, diecéze apod. a druhý v porýnských oblastech. Někteří církevní i světské představitelé v těchto zemích příliš vysoko stavějí vlastní mínění a neváhají tvrdit, že jelikož ve zmocňujících listinách nebyly uvedeny tyto diecéze, města a kraje a také některé osoby a jejich provinění, nesmějí uvedení inkvizitoři ve

zmíněných oblastech, městech, diecézích, panstvích a krajích vykonávat svou činnost a nesmějí trestat, věznit a napravovat uvedené osoby za zmíněné zločiny a přestupky.

Proto v uvedených oblastech, městech, diecézích, panstvích a krajích zůstávají podobná provinění a přestupky nepotrestány, ke zřejmé záhubě jejich duše a k věčnému zatracení. My však odstraníme všechny překážky, jež mohou jakkoliv bránit plnění povinností inkvizitorů, aby nákaza kacířské hříšnosti a jiných podobných zločinů neotrávila svým jedem nevinné lidi, jsme připraveni, jak to vyžaduje naše povinnost a jak nás k tomu vede horlivost ve víře, použít náležitých prostředků. Tudíž, aby uvedené kraje nezůstaly bez služby inkvizice, naší apoštolskou mocí stanovíme: necht' se zmíněným inkvizitorům nijak nebrání ve vykonávání jejich povinností a necht' je jim dovoleno napravovat, zadržet a trestat osoby dopouštějící se uvedených zločinů, jako kdyby byly ve zmocňujících listinách přesně a výslovně uvedeny oblasti, města, diecéze, kraje, osoby a zločiny. S velkou péčí rozšiřujeme tyto plné moci na uvedené kraje a ukládáme výše zmíněným inkvizitorům, aby spolu každý z nich za pomoci našeho milovaného syna Jana Grempera, mistra z kostnické diecéze, každého, koho v uvedených oblastech obviní ze zločinů zde jmenovaných, napravovali, trestali, zabírali jim majetek. Rovněž poskytujeme výše uvedeným inkvizitorům plnou možnost, aby ve všech kostelích, kde to budou považovat za nutné, hlásali slovo boží a vykonávali všechno, co shledají užitečným a nutným. Ve zvláštním poselství nařizujeme našemu váženému bratru štrasburskému biskupovi, aby pokud to budou pokládat uvedení inkvizitoři za nutné, slavnostně vyhlásil, že jim nikdo v ničem nemá bránit nebo jim nesmí způsobit žádnou škodu. Ti, kteří by jim kladli překážky, ať již zastávají jakoukoliv hodnost, musí být bezvýhradně

potrestání vyobcováním z církve, zákazem účastnit se bohoslužeb, neudělováním svátostí a jinými ještě hroznějším tresty a v případě potřeby požádat o pomoc světské úřady. Nikdo nesmí porušit toto naše poselství nebo opovážlivě jednat proti němu. Kdyby se toho snad někdo odvážil, nechť si uvědomí, že tím vzbudí hněv všemohoucího Boha a apoštolů Petra a Pavla."

Sepsáno v Římě, u sv. Petra od inkarnace našeho pána, 5. prosince, 1484, první rok našeho pontifikátu.6)

O dva roky později pak byl učiněn poslední krok k počátku vraždění mnoha nevinných lidí - byla vydána kniha Kladivo na čarodějnice, jenž je dílem právě dvou papežem shora zmiňovaných inkvizitorů. Nebyl to sice žádný oficiální zákon v oblasti čarodějnictví a magie, nicméně právě tato kniha sloužila mnohým inkvizitorům jako velmi dobré vodítko při usvědčování zločinů čarodějnictví.

Ta se stala nástrojem zvěle a „posvětila“ mučení a smrt statisíců lidí. Čarodějnické procesy se v šestnáctém a sedmnáctém století rozhořely po celé Evropě, shodně v krajích katolických i protestantských (tam dokonce s ještě větší silou). Nevyhnuly se ani zemím Koruny české. 7)

Obzvláště po zmiňované bitvě na Bílé hoře se situace v Českých zemích ohledně čarodějnických procesů dosti podstatně zhoršila. Bylo to způsobeno velkými změnami, které se v té době v našich zemích udály. Tyto změny se pochopitelně nevyhnuly ani oblasti náboženské. Ještě v době Předbělohorské zde existovala, byť v minimální míře, jakási náboženská snášlivost, ovšem tomu byla po roce 1620 učiněna přítrž. Katolická církev si získala monopol. Každý, kdo zde chtěl klidně a pokojně žít, musel být katolíkem. A

vzhledem k provázanosti mezi mocí světskou a církevní byl vlastně každý zločin proti církvi zločinem i proti státu, čemuž odpovídaly i postihy..

- 1) Buckland, Raymond - Velká učebnice čarodějnictví a magie; vydalo nakladatelství Pragma; Praha; 1998; strana 16
- 2) Tomáš Akvinský - 1225 - 7. března 1274, byl katolický filosof a teolog scholastické tradice. Katolická církev ho považuje za svého největšího teologa a jednoho ze třiceti tří učitelů církve. Roku 1323 byl prohlášen za svatého.
- 3) Ryš, Gregor - Inkvizice; vydalo nakladatelství Mladá Fronta; Praha; 2004; strana 37
- 4) Sprenger, Jacobus; Institoris, Henricus - Kladivo na čarodějnice; vydalo nakladatelství Michal Zítka - Otakar II ; Praha ; 2000, str. 41
- 5) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy, vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR, Praha, 1973, strana 21
- 6) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 169-170
- 7) Magazín Mladé fronty Dnes; ročník VII., číslo 42 z 21.10.1999; strana 29

III. INKVIZICE

Rozhodující význam pro pronásledování kacířů mělo zřízení inkvizice, přesněji řečeno inquisitio haereticae pravitatis, což v latině znamená: vyhledávání kacířské nepravosti. 1)

Inkvizice byla hroznou zbraní papežství, vytvořená hlavně k potlačení kacířské vlny, která se vzedmula proti římské církvi ve 12. a 13. století. Tehdejší kacíři byli lidé, kteří neuznávali církev, neboť tvrdili, že vlastně není třeba prostředníka pro komunikaci mezi Bohem a lidmi, rovněž chtěli rozdělit církevní majetek a měli také výhrady k feudálnímu způsobu vlády - tedy výhrady i proti moci světské. Proto není divu, že se jak církev tak i panovníci cítili být velmi ohroženi a v hlavách představitelů moci církevní se zrodil nápad vytvořit proti tomu účinnou obranu.

Působnost do té doby fungující biskupské inkvizice se v boji proti neustále narůstajícímu sektářskému hnutí ukázala málo účinnou. Proto bylo rozhodnuto nasadit novou, ofenzivní a pokud možno preventivně působící zbraň -

papežskou inkvizici. Ta se pod přímým vedením římských papežů neměla stát pouze účinnou zbraní na potírání tzv. kacířství, nýbrž zároveň i prostředkem k posílení mocenských pozic ambiciózních představitelů církve na úkor světských vládců. 2)

Aby bylo možné plně pochopit, jak vůbec mohlo v dějinách církve ke vzniku inkvizice dojít, je třeba se vrátit zpět do starověku. I když inkvizice představuje jeden ze základních mýtů „temného středověku“ a stala se symbolem používání krutého násilí v náboženských otázkách i chápání hereze jako kriminálního činu, přece to však nebyl středověk, který vymyslel právní hodnocení hereze na této úrovni. Středověk dokonce nevynalezl ani inkviziční právní postup. Jedno i druhé zdědil po starověkém Římu.

Vývoj právního řádu ve starověkém Římě procházel několika stadii: jedním z nejstarších způsobů právního postupu bylo tzv. *legis actio*, kdy jeden občan žaloval jiného občana před praetorem, který z alba soudců - v zásadě soukromých osob, jež se těšily ve společnosti náležitě vážnosti - vybral jednoho (*index* nebo *arbiter*), aby záležitost rozsoudil.

Inquisitio, čili doslova „vyhledávání důvodů“, prováděly současně obě strany ve sporu zúčastněné a posléze je předkládaly soudci prostřednictvím profesionálních oratorů. Arbiter, a pouze on, měl právo vynést konečný rozsudek.

Další etapa rozvoje právního jednání v Římě má název *formula*. Tento název pochází z toho, že samotný praetor vybíral žalovací formuli, kterou písemně předával soudci, i nadále jím jmenovanému. (Sepisované formule byly poté shromažďovány do právních sbírek, schválených císařem Hadriánem roku 125.)

Právní řízení se následně výrazně změnilo, když se Řím za časů Augusta stal z republiky císařstvím a zdroje práva se postupně začaly vázat k jedinému, k císařskému výnosu.

Císař pak mohl jmenovat úředníka, který se ujímal řízení proti někomu ze své vlastní iniciativy - bez nutnosti žalobce, například na základě něčích informací! Týž úředník pak shromažďoval důvody žaloby (*inquisitio*) a sám, aniž byl určen soudce, vyhlašoval rovněž rozsudek. Tento druh procesu se nazýval *cognitio extraordinaria*. V přísně vymezených případech se při provádění *inquisitio* používalo také mučení. Do třetího století n.l. pouze vůči otrokům. Proti svobodným lidem jen výjimečně, například v případě obvinění ze zrady.

Této podoby nabyl římský právní proces ve chvíli, kdy se císařství stalo křesťanským, a právě takové řízení bylo důsledně použito křesťanskými císaři proti heretikům.³⁾

Existenci inkvizice pak v průběhu dalších let a staletí odůvodňovali církevní hodnostáři různě, ovšem většinou odkazovali na biblické texty. Nejdále v tomto směru zašel sicilský inkvizitor Luis Páramo, který v roce 1598 uvedl ve svém pojednání, že prakticky prvním inkvizitorem byl samotný Bůh, když vyhnal Adama a Evu z ráje, neboť se stali prvními kacíři, když se provinili proti jeho přikázání.

V historii samotné inkvizice jsou pak patrná dvě samostatná vývojová období. To první zahrnuje epochu od počátku 4. století do konce 13. století. V této době pronásledovali a trestali kacíře a čarodějnice pomocí světských institucí jednotliví biskupové. V druhém období, trvajícím od počátku 14. století do 19. století pak již existovaly speciální soudní tribunály.

Za zakladatele inkvizice v klasické podobě bývá považován papež Inocenc III. (1198-1216). Ten, mimo jiné,

podporoval expanzi německých rytířů do Pruska, nařídil křížovou výpravu proti albigenským a inicioval rovněž čtvrtou křížovou výpravu za osvobození Božího hrobu v Jeruzalémě, která ovšem skončila naprostým fiaskem.

Inocenc III. vtiskl inkvizičnímu tribunálu i celé organizaci klasickou pečeť, úzkostlivě dodržovanou téměř až do konce 18. století. Podle jeho schématu stál v čele inkvizice vždy papež, který jmenoval jednotlivé inkvizitory podle aktuální potřeby. Ti po svém uvedení do funkce inkvizitora spolupracovali s místním biskupem a vytvářeli zde tribunály, v nichž od 14. století kromě nich působili i tzv. kvalifikátoři - duchovní osoby s právnickým vzděláním - dále pak ještě notáři a svědci, kteří svými podpisy stvrzovali pravdivost zápisů jednotlivých výpovědí podezřelých. Posledně jmenovaní pocházeli bez výjimky z řad tzv. „příbuzných inkvizice“, což byla ve skutečnosti armáda jejích špionů, udavačů a tajných spolupracovníků.

Dalšími členy tribunálu byli ještě prokurátor zastávající roli obžaloby, lékař mající na starosti zdravotní stav obviněného, především v souvislosti s mučením, a kat pověřený vykonáním rozsudku.⁴⁾

Úřad inkvizitora vystavoval svého představitele velkému pokušení (...) *Inquisitio* jako právní proces spojilo do jedné a téže osoby úřad vyšetřovatele a soudce. Ve vyšetřování také nebylo přesně rozlišeno donucování, které implikoval trestní systém a „lечение duše“, které tvořilo jádro metody dobrovolného přiznání, po němž mělo následovat uložení pokání. Utajení procesů, široké pravomoci k zatýkání a věznění, absence jakékoli povinnosti informovat obviněné o žalobách, které proti nim byly vzneseny nebo jej dokládat uvedením svědků, neexistence obhajoby a extrémní obtíže spojené s odvoláním se proti rozsudku - to vše znamenalo, že zachovávání spravedlnosti

spočívalo v obrovské míře na bezúhonnosti osobnosti, která ten či onen případ řídila. Bylo zde volné pole pro chtivost, politické manipulace, zlobu sousedů, teror a sadismus. Váha byla přikládána i pouhým pomluvám a zlomyslným tlachům, které o pravověrnosti podezřelého kolovaly v jeho okolí. Někteří inkvizitoři pokusem své autority podlehli, jiní zejména v raných dobách, zůstali horlivými, tvrdě pracujícími byrokraty, kteří sice obvykle byli dost bezohlední ve svém úsilí dostat herezi pevně do ruky, avšak vůči podezřelým se nedopouštěli zvláště velkého bezpráví.⁵⁾

K dosažení plného účelu inkvizice začaly být postupně vydávány nejrůznější listiny a papežské výnosy. Mezi nejvýznamnější z nich patří buly papeže Řehoře IX. ze 13. století.

Církev zde pro tyto účely začala rovněž spolupracovat s takzvanými řády žebavých mnichů, mezi nimiž měli nejvýznamnější postavení dominikáni. Tento řád byl založen roku 1216 španělským mnichem Dominikem a z dnešního hlediska nám může připadat poněkud kuriózní, že již tehdy měli tito mniši ve svém znaku psí hlavu držící v tlamě hořící pochodeň. Dominikáni (a později i františkáni) se pro vykonávání úřadu inkvizitorů zdáli být naprosto ideální hned z několika důvodů. Byli vzdělaní, zcela podřízeni papežskému stolci a jako členové řádů neměli vazby na místní společenství, kam byli vysíláni. Konečně také - byli známí a všeobecně vážení jako kazatelé a zpovědníci. Papež tedy hledal co nejvhodnější kandidáty, kteří by dokázali spojit v jedné osobě dvě funkce, bezpochyby vyžadující různou kvalifikaci: „inkvizitoři měli být současně soudci i duchovní pastýři“.

Na základě vytvořené papežské inkvizice pak vznikaly zmiňované soudní tribunály. Ty postupovaly velmi krutě a

významnou, ne-li přímo hlavní roli, při jejich postupu zaujímala tortura.

Inkviziční procesy byly ve své podstatě ve srovnání s dřívějším takzvaným akuzačním postupem o hodně drsnější. V případě akuzačního principu bylo totiž možné zahájit soudní řízení jedině písemnou žalobou, s čímž se v procesu inkvizičním nesetkáváme. Zde k zahájení procesu stačila pouhá pomluva.

Samozřejmě, že zavádění inkvizice neproběhlo úplně bez problémů, kdy naopak se setkávalo v každé zemi s větším či menším odporem. Nespokojeni bývali nejen prostí lidé, ale hlavně čelní představitelé ať už moci světské či moci církevní, kteří se touto institucí cítili být ohroženi. Mnoho odpůrců bychom mohli najít právě mezi biskupy a arcibiskupy, protože ti cítili, že na úkor vytváření papežské inkvizice jsou oslabovány jejich vlastní kompetence. Někdy dokonce byla nenávist vůči inkvizitorům tak velká, že byli vražděni.

Například u nás v Království českém se zavedení stálé inkvizice dosti dlouho a úspěšně bránili. Teprve až v roce 1318 vznikla v Praze na místě víceméně příležitostné soudní instituce posléze stálá inkvizice. 6)

Právě kvůli tolika odpůrcům musela inkvizice učinit nějaká opatření, aby prostý lid i světské a církevní hodnostáře přesvědčila o své potřebnosti, schopnosti a užitečnosti. Spousta lidí totiž dost dobře nechápala, v čem spočívalo to hrozné provinění kacířů a nesouhlasili s krutými tresty, kterých se jim dostávalo. Bylo tedy třeba lid opravdu přesvědčit, že i přímo jim může kacířství ublížit a vybrali si pro to příklady z oblastí, které jsou lidem dost blízké - škody na majetku, zdraví i na životě. A protože lidé byli vesměs přesvědčeni, že čarodějnictví jako takové je skutečně reálné, už jen proto, že například

sousedky z vesnice jim pomocí bylinek a zaříkání pomohly mnohdy od nemoci, zdálo se, že to je pro inkvizici to nejlepší řešení.

V této oblasti již nebylo těžké mnohé přesvědčit, že ti, co jim dnes pomáhají, jim zítra mohou uškodit. Postupně se vše špatné, co se kde přihodilo, svedlo na působení zlých sil. Lidé byli čím dál více strašeni ďáblem a tím se postupně zvyšovala podpora jeho zničení a jeho oveček samozřejmě také. Obzvláště pak scholastické učení se v 13. až 15. století dost zarputile pustilo do podrobných rozborů kacířství a čarodějnictví. A tak poměrně výrazně vzrostl počet procesů s čarodějnicemi, kdy stále nejvýznamnější roli v jejich stíhání hráli dominikáni. Jedním z nejvlivnějších propagátorů víry v demony byl již zmiňovaný Tomáš Akvinský.

Zdůrazňováno zejména bylo, že je třeba napomoci Bohu zničit toto zlo a nedovolit, aby ovládlo mysl nevinných lidí. Z čehož logicky vyplývá, že síla Boha zde byla poněkud zpochybněna, neboť tím se prokazovalo, že Bůh není ve své podstatě všemohoucí, dopustí-li, aby ďábel konal své zlé skutky. A jediným, kdo všechny ochrání, měla být právě inkvizice.

Tato instituce pak po celá dlouhá staletí zcela nestoudně zneužívala jméno boží ve svůj vlastní prospěch a vykonala mnoho strašných činů, za které zaplatili mnozí nevinní svým životem a církevní hodnostáři tak přišli k poměrně velkému majetku. Byli to lidé, jejichž skutečné cíle byli známé jen jim samým a bylo jim dovoleno posvětit veškeré k nim vedoucí prostředky. Není snad ani možné vytvořit dramatičtější obraz tehdejší církve, jenž se stal popřením jí samé, vtěleným protivenstvím všech zásad, které hlásá.

S největší pravděpodobností bychom mezi inkvizitory našli i prosté ideové fanatiky, jejichž motivací byla čistá víra a ochrana cti a slávy boží, ale těch bylo opravdu jako šafránu. Navíc v případě těchto osob vyšlo mnohdy s odstupem času najevo, že byli nepřítelští.

Pokud se týká dalšího vývoje či spíše počátků zániku této strašné instituce, pak poprvé byla římská inkvizice zrušena roku 1798, podruhé po připojení církevního státu k Francii v době Napoleona. Ve stejné době došlo ke značnému rozprášení archiválií (mnoho z nich se dostalo např. do Dublinu), které do značné míry ještě dnes znemožňuje věcnou rekonstrukci její historie.

Po vídeňském kongresu byla tato instituce obnovena a stala se, zvláště na konci 19. století, spíše poradním než výkonným orgánem papežů ve věroučných záležitostech. Roku 1908 byla přejmenována papežem Piem X. na Kongregaci sv. Oficia.

Definitivní tečkou za téměř osm set let trvající historií inkvizice jako vrcholného orgánu pronásledování kacířů a čarodějnic se stal dekret Integrae Servandae papeže Pavla VI. ze 7.12.1965. Změnil název kongregace Svatého tribunálu, zrušil funkci prokurátora inkvizice a celou instituci přeorganizoval na kongregaci věrouky, mající za cíl zkoumat nové myšlenky a učení. 7)

Změna charakteru ze soudního na poradní, kterou římská inkvizice prošla počínaje polovinou 19. století, jí teprve nyní vynesla - a není v tom nic divného - všeobecnou autoritu v církvi.

1) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 22

- 2) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice; vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 22 - 23
- 3) Ryš, Gregor - Inkvizice; vydalo nakladatelství Mladá Fronta; Praha; 2004; strana 12-13
- 4) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 102
- 5) Ryš, Gregor - Inkvizice; vydalo nakladatelství Mladá Fronta; Praha; 2004; strana 66-67
- 6) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice; vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 25
- 7) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 102

IV. CHARAKTERISTIKA „ČARODĚJNICE“

Čarodějnictví se dle původních definic církve i státu vztahovalo téměř úplně pouze na ženy. Protože žena jako taková je dle křesťanství hříšnice a tudíž má k tomu větší sklony. A navíc v té době neměly ženy skoro žádná práva, i co se týče majetku byly závislé na otci či manželovi, a tak se argumentovalo, že se uchylují k čarodějnictví, aby si zlepšily svou finanční situaci a postavení ve společnosti. Ale navzdory tomuto zdůvodnění byly pak následně nejslavnější procesy vedeny proti mužům.

Čarodějnice byly definovány vesměs jako kacírky, které uctívají ďábla a zabývají se těmi vůbec nejohavnějšími činnostmi - zlými činy, které byly příčinou všeho neštěstí, neúrody, nemoci či dokonce smrti ať už u lidí či u zvířat. Takovému zlému činu se říkalo maleficie.

...jsou nadáni přírodním šílenstvím, vzteklou chlípností a žádostivou obrazotvorností, jak je vidět z jejich duchovních hříchů pýchy, žádostivosti a zloby. Z tohoto důvodu jsou nepřáteli lidského rodu, rozumní v mysli, avšak uvažující beze slov, jemní v hanebnosti, dychtiví škodit, vždy schopní vynalézt nějakou novou šalbu, mění vnímání pocitů člověka a obluzují je, matou bdělé a snící ruší ve spaní, přinášejí choroby, rozpoutávají bouře, přestrojují se za anděly světla, vždy se sebou nosí peklo, uchvacující si uctívání Boha od čarodějnic a těmito prostředky konají čarodějná kouzla, usilují o nadvládu nad dobrým a obtěžují je vši svou silou, vybraným jsou dáni jako pokušení a vždy lžou v očekávání konce člověka.¹⁾

Dále dle definic měly čarodějnice nejrůznější schopnosti, například tu, že se proměňovaly. Rovněž se

oddávaly orgastickým tancům, obcováním s démony, létaly vzduchem. Bývalo jim připisováno též upírství či kanibalismus.

Dominikánský mnich a později i inkvizitor pro Aragonii Nicolás Eymeric ve své příručce pro inkvizitory Directorium inquisitorum ze 14. století tvrdil, že čaroděje a čarodějnice je nutné pokládat za „zrádce a odpadlíky od boha“, že jejich zločin se ve svých důsledcích rovná kacířství, a proto každá čarodějnice plným právem patří před inkviziční tribunál. 2)

Obecně se rozlišují dva druhy čarodějnic. Bílé, které jsou neškodné a spíše naopak svých schopností využívají ku prospěchu svému i druhých a černé, které lidem škodí. A právě ty černé byly od prvopočátku terčem pronásledování, i když později začali lovci čarodějnic pronásledovat i čarodějnice bílé. Tvrdili totiž o nich, že sice svých schopností doposud nevyužívají ke zlým účelům, ale že se mohou kdykoliv rozhodnout a začít lidem škodit a navíc že tyto jejich schopnosti nepocházejí zcela jistě od Boha ale od ďábla.

Jako zbraň byla ve středověku proti čarodějnicím používána zejména svěcená voda - osolená a požehnaná knězem. Lidé se jí bránili proti zlým zaříkávadlům a uhranutí, také si jí kropili své domy popřípadě i obilí.

Existovala různá pravidla a popisy, jak rozpoznat tu pravou čarodějnici. Ať již podle tělesného vzhledu či jejího chování.

Tak především jedním z nejvýznamnějších znaků čarodějnice bylo její čarodějnické znaménko. Konkrétně se mělo jednat o znaménko, kterým byl zpečetěn uzavřený pakt mezi ďáblem a nově zasvěcenou čarodějnici, protože ďábel byl ochoten napomáhat jen tomu, kdo s ním jeho „pactum cum demone“ uzavře. Tímto paktem, který byl uzavírán na tzv.

sabatech, se čarodějnice zavazovala ďáblu oddaností a bezvýhradnou poslušností. Ďábel údajně tato znaménka dělal škrábnutím svými dlouhými ostrými drápy, přitisknutím horkého železa ke kůži či olíznutím svým hrubým jazykem a svým novickám umisťoval toto znaménko na skrytých, na první pohled nepostřehnutelných místech. Protože toto byl jeden z hlavních rozpoznávacích znaků čarodějnice, inkvizitoři si vždy dali tu práci, aby znaménko bylo nalezeno. Ovšem práce to byla velice snadná. Bylo totiž popisováno natolik obecně tak, že pokud pronásledovatelé chtěli, dalo se najít na těle prakticky úplně každého člověka.

Za takové čarodějnické znaménko byla považována větší piha, bradavice či nějaký výstupek na těle, hrudka, i malá nerovnost, dokonce i špatné zbarvení kůže. Bylo to údajně necitlivé místo na těle, které nereaguje na bolest a ze kterého při bodnutí netekla žádná krev. Lovci čarodějnic prý měli kvůli falšování důkazů pro tyto účely vyrobeny speciální bodce. Měly dřevěnou rukojeť se zatahovacím koncem, takže navenek to budilo dojem, že nástroj byl skutečně zabodnut do těla a přitom po něm nezůstala žádná stopa a místo vpichu samozřejmě ani nekrvácelo. K podobným účelům sloužily také jehly s různými konci. Jeden byl ostrý a ten druhý tupý. Tupým koncem se píchalo do místa, kde se mělo nacházet čarodějnické znaménko a odtud tedy žádná krev netekla a naopak pro důkaz, že se skutečně jedná o dané znaménko, se píchlo do jiné části těla, sem již samozřejmě ostrým koncem, pro ukázkou že odtud krev poteče. Při obratném zacházení nebylo napohled vůbec poznat, jak je s takovou jehlou manipulováno.

Někdy se dokonce provinilcům holily i hlavy, protože se věřilo, že takový úbytek vlasů je zbaví kouzelné moci a u mužů to bylo často děláno, aby se právě dalo lépe najít čarodějnické znaménko.

Některí lidé měli takový strach z nařčení z čarodějnictví, že pokud na sobě našli nějaký útvar v podobě bradavice, otoku či mateřského znaménka, odstraňovali si je. Ovšem ani tento zákrok je před nařčením mnohdy nechránil, neboť i jizvy po něm vzniklé, ač se je snažili nešťastníci všemožně zakrýt, byly považovány za čarodějnická znaménka.

Dalším poznávacím znakem čarodějnice podle lidové pověry bylo, že nedokážou prolévat slzy. Původ tohoto tvrzení se váže k slzám vyplakaným nad ukřižovaným Kristem a k prohlášení sv. Bernarda (1091-1153), že slzy pokorných mohou proniknout do nebes a dobýt nedobytné. Proto ďábel udělá cokoliv, aby svým čarodějnicím zabránil v pláči. Soudci byli varováni, že čarodějnice vědí o tom, že absence slz je usvědčuje z viny, a proto si na tváře údajně nanášejí plivanec. Obžalované proto stále sledovali, aby k takovému „falšování slz“ nedocházelo.

Tvrdilo se také, že čarodějnice nejsou schopné z paměti odříkat Modlitbu Páně bez chyby od začátku do konce. Proto vyšetřovatelé při procesu obviněné nutili k jejímu přednesu a pokud se dotyčná osoba zarazila nebo vypustila třeba jen jediné slovo, byl to důkaz, že se jedná skutečně o čaroděje či čarodějnici. Ovšem ani ti, kteří modlitbu odříkali bezchybně, tím nebyli považováni za nevinné.

Ďábla prý uvádělo v paniku čtení prakticky kterékoliv části Písma, nicméně největší problémy mu působí slova sv. Jana, kdy lidé ďáblem posedlí dostávali údajně při jejich čtení dokonce záchvaty vytí a vzteku. V 16. a 17. století se často používal tento text Bible:

Na počátku bylo Slovo,
to Slovo bylo u Boha,

to Slovo bylo Bůh.
To bylo na počátku u Boha.
Všechno povstalo skrze ně
a bez něho nepovstalo nic,
co jest. V něm byl život
a život byl světlo lidí.
To světlo ve tmě svítí
a tma je nepohltila (Jan 1:1-5)
A slovo se stalo tělem
a přebývalo mezi námi.
Spatřili jsme jeho slávu,
slávu, jakou má od otce jednorozený Syn,
plný milosti a pravdy. (Jan 1:14)

Co se týče samotného vnějšího celkového vzhledu osoby nařčené z čarodějnictví, pak je nutné zdůraznit, že zde se obecné popisy velice rozcházejí se skutečností. Podle popisu některých „odborníků“ se totiž mělo jednat o osoby chudé, nezaopatřené, žijící na pokraji společnosti, většinou osamělé, svobodné a bezdětné. Jejich vzhled měl být velice nevábny - byli oškliví a znetvoření, též zdravotně či tělesně postižení. Pravdou ovšem je, že před inkvizičními soudy mnohokrát stáli lidé zdraví, bohatí, žijící v řádném svazku manželském a též by se rozhodně nedali nazvat jako vyloženě oškliví či znetvoření. I to je dalším důkazem pravého důvodu pronásledování těchto osob, kterým byl ve valné většině případů samozřejmě zabavován jejich majetek, který se u chudých a nezaopatřených lidí očekávat nedal.

Čarodějnice měly mít též velice rozsáhlé schopnosti lidem škodit. Dokážou prý posílat na lidi i zvířata nemoc. Tu na oběť sešlou buď pomocí kouzelných manipulací, nebo do jejího těla vpravují nějaké škodlivé předměty jako jsou

různé trny, ostré kosti a další věci, které mohly přivodit i smrt.

Co se týče dětí, tak ty čarodějnice utopí, jdou-li podél vody. Dokážou teprve počaté dítě usmrtit v těle matky. Obětují novorozeňata ďáblovi. Také podstrkávají matkám do kolébek jiné děti, které jsou samozřejmě ďábelské.

Dokážou prý také manipulovat s počasím, jak se jim zlíbí a to jak nad větší oblastí tak i zcela lokálně. Podle Kladiwa dovedou přivolat bouři s blesky a hromobitím, stejně tak i liják, vichřici a krupobití. K tomuto účelu prý čarodějnice chytaly do konvic pavouky, s jejichž pomocí pak vyvolávaly bouře.

U mužů umí zničit jejich potenci, dokonce až odčarovat genitál, i když konkrétně o tomto úkonu Kladivo tvrdí, že je to pouhý optický klam, který způsobil ďábel poškozenému i jeho okolí.

Manželství je prý rovněž častým cílem zlých činů čarodějnic, protože je to pro církev i Boha ta nejvyšší svátost. A čarodějnice zde působí právě přes mužskou potenci - muže učiní neschopnými souložce, a tudíž manželská smlouva není naplňována a manželství je celkově nemožné. Platí také, že pokud čarodějnice zasáhne ještě před první souloží mezi manželi, pak jestliže tento stav trvá, je manželství anulováno a manželská smlouva je tím zrušena.

Dále čarodějnice též dokáží způsobit zvířatům i lidem neplodnost, dovedou samy sebe i jiné proměnit ve zvířata. Očarovat zbraně tak, aby jim neublížily. Z toho se snad pak i vyvinuly pověsti o tom, že některé zlé bytosti lze usmrtit pouze kulkou ze stříbra.

Věřilo se také, že čarodějnice jsou sdruženy v jakési organizaci - čarodějnické sektě a tudíž se s ostatními pravidelně setkávají na orgiastických shromážděních

nazývaných odborně sabaty. Tento výraz se začal používat někdy v druhé polovině patnáctého století a jeho existence velmi úzce souvisí s hledáním odpovědi na otázku, zda čarodějnictví je či není zároveň kacířstvím, kterou se církve zabývala dosti dlouhou dobu.

Od raného středověku představovalo kacířství nejtěžší zločin „proti Bohu a králi“. Čarodějnictví však až do druhé poloviny patnáctého století naplňovalo pouze první podmínku. Čarodějnice se sice zřekly Boha a uzavřely pakt s ďáblem, čímž automaticky zavrhly křesťanskou věrouku, ale druhý předpoklad, tj. existence tajuplné démonické organizace, potvrzen nebyl.

Zlom v této záležitosti nastal v okamžiku, kdy se poprvé podařilo vložit vyšetřovanému do úst poznámku o přízračném sabatu, tedy reji čarodějnic. Ten splňoval výše uvedené představy o tajné organizaci a úzce spojil otázku čarodějnictví s kacířstvím. 3)

Na takováto setkání létaly prý čarodějnice na koštatech či tyčích, nebo také na zádech démonů ve zvířecích podobách a domů se vracely až před úsvitem.

Létat umožňovaly čarodějnicím speciální masti, které se natíraly buď přímo na tělo, nebo jimi potíraly předměty, na kterých poté letěly. Takové masti prý dokonce skutečně existovaly. Dle dochovaných pramenů se skládaly hlavně z blínu a durmanu, někdy obsahovaly také afrodiziaka.

Sabaty se konaly výhradně v noci na nějakých vzdálených místech jako jsou jeskyně, hory, hluboké lesy. U nás jedním z nejznámějších míst, kde se takové sabaty měly konat, byly Petrovy kameny, což je hora v Hrubém Jeseníku, další například Nisské pastviny v Dolním Slezsku nebo Lysá Hora v Beskydech.

Sabat prý probíhal podle pevně stanoveného rituálu. Všichni účastníci sabatu museli po celou dobu jeho trvání

projevovat úctu a oddanost ďáblovi. Líbali mu ruce a nohy a často i holý zadek. Tento polibek bývá nazýván polibkem hanby a pohlíželo se na něj jako na čin největšího ponížení.

Ježto sabat měl podklad nejen sexuální, ale i satanistický, nábožensky protestní, účastníci se všemožně rouhali, podobně jako při tzv. černé mši. Šlapalo se po kříži, zneuctívaly se hostie. Rouhavě se napodobovala veřejná zpověď, přičemž se účastníci sabatu chlubili svými hříchy a naopak litovali dobrých a zbožných skutků, za něž byli též na místě trestání mrskáním. 4)

Vždy se rovněž na sabatech konala velká hostina spojená většinou i s obětováním. Za oběť sloužila nepokřtěná novorozeňata, která se uvařila a snědla. Démonologové často poukazují na skutečnost, že jídlo mělo odpornou chuť a nebylo solené, protože čarodějnice nesmějí jíst sůl.

Na sabatech zapalovaly prý čarodějnice svíčky jako oběti věrnosti ďáblu, často zpodobňovaného s hořící svící na hlavě mezi rohy. Čarodějnice od této svíce zapalovaly své vlastní; někdy to učinil sám ďábel a podával je následovnicím. Lidé také věřili, že čarodějnice zažehávaly svíčky ve chvíli, když uvrhovaly kletby na své oběti.

Kromě těchto pravidelných setkání na obvyklých místech se čarodějnice setkávaly na místech mimořádných, kterými byly opět jeskyně, zříceniny, popraviště, lesní mýtiny a to tehdy, bylo-li třeba projednat nějakou neodkladnou záležitost. Tou mohl být příkladně příjezd inkvizitora do kraje.

Jestliže se osoba obviněná z čarodějnictví při soudním procesu hájila tím, že se takových setkání nemohla účastnit, protože byla v té době doma či na jiných místech a odkazovala na svědky, kteří by toto její tvrzení mohli

potvrdit, pak i s tímto argumentem si uměli inkvizitoři velice snadno poradit. Tvrdili totiž, jak je mimo jiné psáno i v Kladivu, že čarodějnice má schopnost vyslat na sabat pouze svou duši a tudíž může být prostřednictvím své tělesné schránky přítomna někde úplně jinde.

Ze shora uvedené charakteristiky je více než patrné, že snažila-li se obviněná osoba hájit jakýmkoliv způsobem proti nařčení z čarodějnictví, stejně pokud inkvizitoři chtěli, měli vždy dostatek argumentů, jak takovou obhajobu vyvrátit a obviněného nakonec usvědčit.

Listujeme-li výslechovými protokoly odsouzených čarodějnic na různých místech a v různých obdobích, jsme přímo šokováni zjevnou podobností a téměř totožností všech zaprotokolovaných přiznání. Není v tom žádné hluboké tajemství. Již předem existovalo zkonstruované schéma o čarodějnictví a jeho projevech. Literatura o čarodějnicích a církevní i světské předpisy rozšířily tuto obecně popsanou víru o čarodějnictví po celém křesťanském světě západní a střední Evropy. Všichni všude věděli již předem, jaké zločiny mohl podezřelý čarodějník spáchat. Aby se k nim přiznal meritorně i formálně v souladu s oficiálním učením o čarodějnictví, to zajistila tortura a připravené schéma otázek, na něž musel při mučení odpovídat. Otázky byly předem sestaveny tak (později byly k dispozici již hotové starší formuláře, které bylo potřeba jen v podrobnostech upravit), že vynucované odpovědi odpovídaly závěrům, k nimž soudci chtěli dojít. 5)

1) Sprenger, Jacobus; Institoris, Henricus - Kladivo na čarodějnice; vydalo nakladatelství Michal Zítka - Otakar II ; Praha ; 2000, str. 65

- 2) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice; vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 29
- 3) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 113
- 4) Vondráček, Vladimír; Holub, František - Fantastické a magické z hlediska psychiatrie; vydal Columbus; Bratislava; 1993; strana 160
- 5) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 28-29

V. KLADIVO NA ČARODĚJNICE

„...co nejdivočejší, nejzvrhlejší obraznost, nejprohnanější jezovitství, nejodpornější sofistika, nejpopštější nelidskost, nejsurovější ukrutnost, nejdravější krvežíznivost se vymysleti může, obsahuje tato kniha. Psal-li Drakon¹) své zákony krví, je Kladivo na

čarodějnice psáno jedovatou slinou mnicha šíleného zběsilostí náboženskou, lakotností, chlípností a katanskou ukrutností." Tak přesně takhle toto dílo charakterizoval německý historik 19. století K.F. Koppen.

Kladivo na čarodějnice. Dle původního latinského názvu *Malleus Maleficarum*. Dalo by se charakterizovat jako univerzální inkviziční příručka či snad nejstrašnější kniha středověku.

Jejími autory jsou dva němečtí dominikáni Jakob Sprenger (1436?-1495) a Heinrich Kramer (1430?-1505). Ovšem vzhledem k latinskému jazyku, v kterém byla tato kniha původně sepsána, si i její autoři svá jména polatinštili na *Iacobus Sprenger* a *Henricus Institoris*.

Oba byli doktory teologie a oba též aktivně působili jako inkvizitoři, přičemž tato jejich činnost se mimo jiné váže i k Čechám. *Henricus Institoris* vystupoval proti husitům a příslušníkům jednoty bratrské a *Iacobus Sprenger* byl profesorem a později dokonce děkanem kolínské univerzity.

Uvádí se, že větší „zásluhu“ na vytvoření *Kladiva* má *Henricus Institoris*.

Ještě před tím, než spolu sepsali toto strašné dílo, věnovali se aktivně boji proti čarodějnicím, kdy svým způsobem podnítily vydání již výše zmiňované papežské buly *Inocence VIII.* proti čarodějnictví. Při vykonávání funkcí inkvizitorů se totiž oba mnohokrát setkali s četnými problémy a překážkami, pokud se týče jejich zlovůlných praktik. Tato situace je vedla k tomu, že se obrátili se stížnostmi právě k papeži *Inocenci VIII.* A ten i na základě právě této jejich stížnosti vydal roku 1484 bulu „*Summis desiderantes affectibus*“ neboli „s nejtoužebnější žádostí si přejeme“.

Důkazem toho, že autoři Kladiva měli jistý podíl na jejím vydání je zejména to, že oba inkvizitoři jsou právě v této bule zmiňováni a to konkrétně jako „milí synové“ papeže a také je zde zmínka o tom, že jejich pravomoci jsou nyní podpořeny papežskou autoritou. Celý text této buly byl poté jako úvod součástí samotného Kladiva. Papež dokonce oběma inkvizitorům vybral ochránce. Byl jím jmenován štrasburský biskup Albert Bavorský, jehož úkolem bylo trestat odpůrce pronásledování čarodějnic a to jakékoliv bez ohledu na společenské postavení. Mohl proti nim použít jak církevní tresty jako suspendování a v případě, že by se tyto minuly účinkem, pak přišla na řadu moc světská.

Není přesně známo, kdy Kladivo bylo poprvé vytištěno. Oficiálně se uvádí, že to bylo ve Štrasburku v roce 1486, tedy zhruba jeden rok poté, co bylo sepsáno. V době vydání této knihy byl o ni poměrně veliký zájem, o čemž svědčí i to, že do roku 1669 byla vydána celkem dvacet devětkrát.

Přestože to nebyl žádný oficiální zákon v oblasti čarodějnictví, vlastně se jednalo o pouhé soukromé beletristické dílo, přesto se podle něj běžně při stíhání zločinu čarodějnictví postupovalo. Jeho autoři zde doporučují své instrukce o inkvizičním procesu vedeném proti čarodějnicím jak soudům duchovním, tak i světským, které pořádaly hony na čarodějnice z vlastní iniciativy a na vlastní pěst. A aby přeci jen užívání této knihy bylo v některých zemích oficiálně stvrzeno a povoleno, převzalo většinu zásad v ní uváděných mnoho zákonodárců do svých kodexů. Ale když knihu předložili Teologické fakultě Kolínské univerzity - v té době ustanovenému cenzoru - většina profesorů s ní odmítla mít cokoli společného. Kramer a Sprenger se ovšem ani tímto nedali zastrašit a souhlas fakulty jednoduše padělali. Tento podvrh byl odhalen až v roce 1898.

Sami autoři potřebu stíhání čarodějnictví a za tím účelem vypracovaného Kladiva odůvodňují následovně:

A proto musíme zdlouha probrat původ a nárůst této ohavnosti, bylo to samozřejmě dílo vyžadující mnoho práce, a věříme, že každá podrobnost bude co nejpřesněji a nejpečlivěji vážena těmi, kdo čtou tuto knihu, neboť zde nebude nalezeno nic, co by odporovalo zdravému rozumu a tradičním písmům.2)

Hlavní náplní tohoto díla je scholastické dokazování teologických pravd a též co nejpřesnější a úplný právní popis, jak postupovat při soudním řízení s čarodějnicemi. Neobsahuje ovšem žádný podrobný a hrůzný popis mučení obviněných, jak bychom nejspíš očekávali, neboť autoři předpokládali, že každý čtenář je s touto problematikou dostatečně seznámen a tudíž není třeba ji dále podrobně rozebírat.

Kladivo má celkem tři části. Každá z těchto částí je pak dále členěna na otázky. V části první jich najdeme osmnáct, v části druhé jsou otázky dvě a ty se dále dělí na hlavy - otázka první má celkem šestnáct hlav a otázka druhá obsahuje pak osm hlav, v části třetí najdeme třicet pět otázek. Každá z těchto otázek je důkladně rozebírána a je na ni dána podrobná odpověď.

První část je věnována základním otázkám. Jednou z nich je - zda je čarodějnictví? O tom samozřejmě není nejmenších pochyb. Čarodějnictví je nazýváno nejvyšší velezradou proti Božímu majestátu a ti, kteří tvrdí, že neexistuje, se velice mýlí. Hned v první větě odpovědi na tuto otázku se píše: „Protože víra v existenci čarodějnic patří k základním článkům katolické víry, trvání na opaku zavání kacířstvím“. 3)

Autoři označují jako kacíře tedy i ty, kteří nevěří v existenci čarodějnictví jako takového, zdůrazňují jejich provinění a upozorňují na to, že i proti těmto osobám je

možné vést řádný proces a mohou tedy být za své názory potrestány. Jediným zmírněním, které je připuštěno, je milosrdenství v případě, že daná osoba zastává tento „špatný“ názor z pouhé nevědomosti. To se ovšem nevztahuje na nevědomost, kterou si osoba způsobila sama svým nezájmem a neochotou vynaložit nějakou snahu.

V dalších otázkách první části je poté rozebírána smlouva, kterou uzavírají čarodějnice s ďáblem. Právě díky ní je čarodějnictví nejtěžším kacířským zločinem, protože ostatní kacíři žádné takové smlouvy s ďáblem nemají. Navíc smlouva tohoto druhu není žádnou smlouvou tichou, ale právě naopak - je vyjádřená a zcela přesně určená.

Dále je pak pojednáno o tom, jakým způsobem ďábel provádí soulož s čarodějnici, čím je dítě, které může být při tomto počato. Zde jsou ďábelové rozděleni na sukuby a inkuby, přičemž sukubové byla podoba ďábla v těle ženy, která ukájí muže a odebírá jim semeno, protože ďábelové sami žádné nemají. Naopak inkubové jsou ďábelové pro ženy, tedy ďábel v podobě pohledného mladého muže, který ženy svádí.

Na toto pojednání pak navazuje hned další věnované existující hierarchii mezi ďábly a jim přiděleným zlým činům.

Dále je pak řešeno, proč se čarodějnictví oddávají spíše ženy než muži a z jakého důvodu se čarodějnictví tak rozmáhá.

Co se týče samotných žen, tak ty jsou zde degradovány na pouhé hloupé bytosti, které mají vesměs špatnou paměť, nejsou schopné přemýšlet a jednají jen na základě svých prostých pudů a to je důvod, proč právě ženy podléhají čarodějnictví. Argumentováno je i tím, že již na počátku byla vlastně žena stvořena ze zahnutého mužova žebra, a to zahnutého směrem ven, a proto je oproti němu nedokonalá a je jí souzeno, že bude vždy podvádět a lhát.

Následuje dále řešení nejružnějších otázek týkajících se schopností čarodějnic: zda čarodějnice mohou vládnout myslí lidí tak, aby milovali a nenáviděli, zda mohou čarodějnice oslabit plodivé síly nebo překazit pohlavní akt, jak mohou vytvořit čarodějnou iluzi, že se zdá, že mužský orgán byl úplně odstraněn a oddělen od těla, zda mohou čarodějnice působící kolem lidí je svým kouzelným uměním proměňovat do podob zvířat a jiné, přičemž vynechána není ani otázka vlivu čarodějnic na děti a to zejména ze strany čarodějnic - porodních bab.

V závěru je pak pojednáváno o tom, jestli čarodějnice ke své existenci potřebují boží svolení či nikoliv. Zde je názor ten, že Bůh je všemohoucí a dohlíží na vše - tedy i na čarodějnictví. A samozřejmě Bůh je také spravedlivý a proto ve své spravedlnosti dovoluje i nadvládu hříchu.

Část druhá s podtitulem hovořícím o způsobu, jakým je čarodějnictví způsobováno a jak může být šťastně odehnáno, jak je zmíněno již výše, se skládá pouze ze dvou otázek - kdo má to štěstí a je od dobrých andělů nadán tak, že nemůže být očarován ani čarodějnicí ani ďáblem a jestli je zákonné k vyhlazování čarodějnictví použít jiného, byť i nezákonného čarodějnictví.

Co se týče okruhu lidí, kteří jsou před zásahem čarodějnic chráněni, zde se dochází k závěru, že vlastně žádný takový prostředek neexistuje a ani veškerá síla všech dobrých andělů nestačí k tomu, aby zabránila od očarování. O tom svědčí to, že bylo prokázáno, že napadeni byli mnohdy i lidé spravedliví, nevinní a bez viny, i mnohé nevinné děti. Tito lidé na tom ovšem nejsou tak špatně jako hříšníci, protože zasaženo zde zlými silami bylo pouze jejich tělo, ale duše zůstala neposkvrněna. Z přiznání některých čarodějnic je ale patrný opak - konkrétně to, že

nemohou škodit všem, ale pouze těm, kteří byli zbaveni boží pomoci a naopak jsou vyjmenováni ti, které Bůh vždy chrání.

V dalších hlavách, na které se otázky dělí, jsou pak dopodrobna rozebírány postupy, které užívají čarodějnice k výkonu čarodějnictví. Jejich různé metody svádění. Praktiky, které provádějí a to ty určené sobě samotným, ty určené ostatním lidem i ty pro zvířata. Píše se dále také o léčebných postupech, kterými snad lze uzdravit toho, kdo byl očarován.

Píše se i o pěti způsobech, jak je možno omezit ďáblovu sílu. Jak se čarodějnice mohou přemísťovat z místa na místo. Podrobněji jsou rozebírána i některá témata z první části týkající se způsobu spojení čarodějnice s ďáblem, jak odebírají mužům jejich orgány, jak porodní báby škodí dětem apod.

Vysvětluje se dále, jakým způsobem a prostředky ďábové postihují lidi i zvěř, co se týče lehčích i těžších chorob a ostatních neduhů.

K řešení druhé otázky se uvádí církevní i léčebné postupy na nejrůznější neduhy způsobené čarodějnicemi jako např. prostředky proti očarování neobvyklou láskou nebo nenávisť, proti posedlosti způsobené čarodějnictvím a další.

V těchto prvních dvou dílech často bývají uváděny i příklady ze života, což zřejmě mělo přispět ke zvýšení věrohodnosti všech tvrzení zde uvedených a vůbec celkově toto dílo přiblížit lidem a teorii zde popsanou ukázat na praktických příkladech z běžného života. Jedna taková historka je i z Čech, konkrétně z Kadaně.

Část třetí je věnována již samotnému soudnímu řízení proti čarodějnicím a to před církevním i světským soudem. Řeší se otázky takového druhu jako, kdo může být

pravomocným soudcem ve věcech čarodějnictví, jakým způsobem je zahajováno řízení, úkony soudce.

Poměrně velká část je věnována svědkům - kolik jich může být, jak mají být vyslýcháni, jejich přísaha, zda smí být opětovně vyslýcháni atd. I v této problematice je vše velice dobře formulováno tak, aby bylo možno usvědčit prakticky kohokoliv.

Píše se sice, že je dobré mít alespoň dva svědky, přičemž se zároveň zdůrazňuje, že se jedná o tak těžký a závažný hřích, že by jich snad mělo být pro jistotu spíše více. Na druhou stranu je ale řečeno, že i když jsou ve svědeckých výpovědích nesrovnalosti, stačí, jestliže svědci se shodují v hlavních skutečnostech - tedy, že v případě obviněné osoby jde jednoznačně o čarodějnictví. No a ostatní je pak ponecháno na obezřetnosti soudce, čímž mu byla dána možnost dále vlastně postupovat, jak nejlépe jemu samotnému to vyhovovalo.

Dále je pojednáno o vyšetřování, o tom, jak zadrženého uvěznit, zda mu smí být sdělena jména svědků. Překvapivě se zde setkáváme i s možností obhajoby a ustanovením advokáta, i když tato možnost dávaná obviněnému mu při způsobu, jak nerovně bylo řízení vedeno, byla prakticky stejně zcela úplně k ničemu. Obhajoba v těchto procesech totiž nebyla v zásadě vůbec možná. I proto se jí Kladivo zabývá pouze okrajově. Účast profesionálních právníků v procesu jednoznačně odmítá a nepostrádá vůči nim ani nezakrytou výhrůžku:

„Zpravidla nemá míti čarodějnice žádného obhájce. Však časem může jí soudce obhájce ustanoviti. Hájí-li však svého klienta více, než se sluší, budiž za vinnějšího považován než kouzelník sám, za patrona čarodějnic a kacírů, který je horší než kacírský čarodějník.“ 4)

Následně jsou rozebírány praktiky, jak donutit obviněného k doznání, mezi nimiž samozřejmě v popředí stojí mučení. Zde se projevilo novátorství obou mnichů, neboť Kladivo zcela popíralo do té doby platnou zásadu, že mučení se nesmí opakovat, jestliže vyšetřovaný absolvoval všechny předepsané stupně a přesto se nedoznal. Institoris proti tomu namítl, že výjimečnost těchto procesů vyžaduje i výjimečné mučení...

Jakákoliv osoba bez ohledu na svou hodnost a postavení může být v případě tohoto obvinění dána na mučení, a ten, kdo je shledán vinným, a když dokonce svůj zločin ještě přizná, necht' je mučen, necht' vytrpí všechna zákonem předepsaná mučení, aby byl potrestán úměrně svému provinění.⁵⁾

A poté již následuje samotný rozsudek a způsob, jakým má být vyneseno. Zde je rozebíráno deset různých způsobů vynášení rozsudku. Ty se liší podle toho, jestli je to rozsudek v případě lehce, silně či těžce podezřelého, zda je náležitě podezřelý a nařčený. Dále pak se dělí podle toho, jestli se obviněný přiznal a zda se kaje či nikoli i dle toho, o jaký druh čarodějnice se jedná, zda se odvolávají či ne.

Pro Kladivo je typický celkově protiženský charakter, který sami autoři zdůrazňují tezí: „ Jde o kacírství čarodějnic, nikoliv kouzelníků, ti nemají zvláštní význam. Je proto správnější nazývat to kacírství nikoliv kacírstvím kouzelníků, ale převážně čarodějnic, aby název byl odvozen od silnějšího. Necht' je veleben Bůh, který dosud ochránil mužské pokolení od takové poskvrny! Vždyť v mužském pokolení se chtěl pro nás narodit a trpět. Proto nás tak vyzdvihl.“

Tolik alespoň nástin dané knihy. Snažila jsem se krátce načrtnout, o čem ve své podstatě Kladivo na čarodějnice, kniha, která ublížila tisícům nevinných lidí, vlastně pojednává a proč se dle ní při soudních řízeních s čarodějnicemi postupovalo, ačkoli se nikdy jako taková nestala zákonem.

Zbývá snad jen dodat, že dost dlouhou dobu existovala tato kniha jen v latinské verzi. Například anglického překladu se dočkala až v roce 1928 a na ten český se dostalo až na úplném konci dvacátého století, v roce 2000.

Vedle této hrůzné a zřejmě nejznámější příručky pro potírání čarodějnictví existovala i díla jiných autorů, která jsou možná méně známá, ovšem mnohdy neméně krutá, ne-li ještě krutější. Jedním z nich je například kniha, která vyšla v Paříži v roce 1580 pod názvem „Daemonomanie“, jejímž autorem není žádný fanatik se zatemnělou myslí, nýbrž člověk, od kterého bychom takové dílo snad ani nečekali. Francouzský filozof Jean Bodin.⁶⁾ Jeho dílo, čítající přes 500 stran, je vražedně štvavým spisem proti čarodějnicím, které rovněž našlo početnou řadu věrných čtenářů, a bylo proto několikrát přetiskováno a překládáno. Tento známý filozof dokonce sám předsedal několika procesům s čarodějnicemi a stal se tak i v praxi spoluviníkem tohoto nesmyslného a krutého vraždění.

Na závěr kapitoly o té ukrutné knize bych si dovolila použít slova těch, kteří se podíleli na vydání výše zmiňovaného českého překladu Kladiva na čarodějnice:

„Vydáváme tuto doposud do češtiny nepřeloženou knihu proto, aby se její poselství už nikdy nemohlo naplnit a bylo demaskováno, i když instituce, která ji nechala napsat a uvedla do praxe, stále existuje a dostává dotace z našich daní“.

1) Drakón (drakón znamená řecky had nebo drak)- byl pověřen sepsáním stávajících zákonů v Řecku. Jeho jméno se stalo synonymem pro neskonale tvrdost. Pozdější tradice dala jeho zákonům nálepku neobyčejné přísnosti. Psalo se, že nejsou napsány inkoustem, nýbrž krví. O Drakontových zákonech příliš věcných faktů nemáme. Jejich tvůrce je dokonce skryt tak dokonale, že vznikla myšlenka dávající zásluhu na zákoníku hadímu božstvu, spojenému s počátky Athén. Tato konstrukce byla však nakonec opuštěna. Je víceméně jisté, že zákonodárný úkol byl skutečnému Drakontovi svěřen mezi lety 624 a 621, nejspíše v roce 621 před n.l. V dochovaných pramenech se neuvádí, že by Drakón změnil nebo sepsal ústavu, zřejmě jen sesbíral zákony pro již existující ústavu. Tyto zákony se vztahovaly hlavně na těžká provinění, zejména na trestné činy s následkem smrti. Drakón však rozlišoval úmyslné a neúmyslné zabití, přičemž při neúmyslném zabití bylo pachateli povoleno odejít do exilu a stát bránil obvyklé krevní mstě. Rozlišování mezi vraždou a neúmyslným zabitím prováděl sbor 51 efetů (efetai), kteří byli vybíráni podle urozenosti. Antické pojetí tvrdosti zákonů je samozřejmě do jisté míry oprávněné, například krádež a cizoložství byly ponechány zvykovému právu, které se s pachateli jistě nemazlilo. Drakontovy zákony se ve světle pozdějšího vývoje zkrátka jistě jeví tvrdě, nicméně znamenaly krok vpřed.

2) Sprenger, Jacobus; Institoris, Henricus - Kladivo na čarodějnice; vydalo nakladatelství Michal Zítko - Otakar II.; Praha ; 2000, str. 61

3) Kladivo na čarodějnice, Michal Zítko - Otakar II., Praha, 2000, strana 27

- 4) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Olympia, a.s., Praha 1; 1997; strana 165
- 5) Sprenger, Jacobus; Institoris, Henricus - Kladivo na čarodějnice; vydalo nakladatelství Michal Zítka - Otakar II ; Praha ; 2000, strana 33
- 6) Jean Bodin (1529 - 1596) byl francouzský právník, filosof, politik a politolog, humanista, člen francouzského Sněmu a profesor práva v Toulouse. Patří mezi první myslitele lidských práv a náboženské tolerance, mezi zakladatele moderního veřejného práva a politické teorie.

VI. PRÁVNÍ ÚPRAVA DELIKTU ČARODĚJNICTVÍ

Od XVI. století se procesy s čarodějnicemi stále více přesouvaly z oblasti církevního práva do oblastí práva světského, a v souvislosti s tím tak pronikaly právní a procesní normy o čarodějnicích do zákoníků vydávaných světskou mocí.

Prvním takovým říšským zákoníkem, který měl podpůrně význam i pro soudy v našich zemích, byla tzv. „Carolina“ čili „Constitutio Criminalis Carolina“, hrdelní soudní řád císaře Karla V. z 25. července 1532. 1) Tiskem byl vydán v roce 1533. Byly v něm obsaženy předpisy upravující trestní právo procesní a zároveň byl i trestním zákoníkem. Schvaloval a doporučoval mučení, stanovil barbarské způsoby u výkonu trestu smrti. Formy a výše trestů v něm obsažené

odpovídají tehdejšímu krutému zvyklostem, i když soudce mohl, dle vlastní úvahy, tresty zmírňovat.

Čarodějnictví upravoval v Carolině článek 109, který mimo jiné uváděl:

„Item jestliže někdo způsobí čarováním lidem škodu nebo újmu, má být potrestán trestem smrti, trest má být vykonán ohněm...“

Jestliže se však někdo zabýval čarodějnictvím, ale žádnou škodu tím nezpůsobil, pak měl být dle uvážení soudců potrestán mírněji. Tento článek byl do Caroliny převzat z hrdelního řádu Bamburského, pouze s vynecháním formulace, kde bylo čarodějnictví spojováno s kacířstvím. Byl to určitý posun od názoru církve, která nemilosrdně trestala každého bez ohledu na způsobenou škodu. Ovšem v praxi se tímto soudy příliš neřídily.

Také článek 44 upravující otázky použití tortury, se výslovně zmiňuje o čarodějnictví:

„Pakli by se kdo nabídl, že jiné lidi kouzlům přiučí, neb někomu čárami pohrozil a pohružka se splnila, neb s kouzelníky a kouzelnicemi důvěrně obcoval neb při takových věcech, posuňcích, slovech a skutcích nelezene bude, který ráz kouzelnický na sobě mají a taková osoba by i jinak za čaroděje neb čarodějnic vyhlášena byla: dostatečná to příčina, aby na jakožto podezřelou z čarodějnictví útrpné právo připuštěno bylo.“ 2)

Z historického hlediska znamenala Carolina pokrok oproti postojům teoretiků z řad církevních i světských i oproti praxi, která nemilosrdně trestala čarodějnictví bez ohledu na konkrétní okolnosti případu prakticky bezvýhradně

smrtí. Tolik teorie, jenže navenek se mírnější ustanovení Caroliny v praxi nijak konkrétně neprojevila, zůstala toliko jen na papíře, kterým se inkviziční soudy nikterak neřídily a nadále pálily provinilce na hranicích.

Čeští stavové Carolinu neuznali, a tak její platnost u nás byla pouze subsidiární. Tento stav trval ještě i při vydání hrdelního řádu císaře Josefa I. z roku 1707. Skoncovala s tím teprve právní kodifikace za Marie Terezie.

Co se týče konkrétních ustanovení proti čarodějnictví, podle kterých se postupovalo v našich zemích, ty bychom v té době našli v Koldínových městských právech z roku 1570, zemským sněmem schválených v roce 1579. Tiskem byla vydána v Praze jako „Práva městská království Českého“. Obsahovala jednak soudní řád, dále právo materiální občanské i trestní. Na Moravě ovšem tuto kodifikaci městských práv neuznávali a své platnosti tam nabyta až v roce 1697. Do té doby zde stále používali Carolinu.

Koldínova Městská práva byla základem stavovského práva pro stíhání čarodějnictví. Tento delikt zde byl definován jako: „škodná kouzla, která mají být trestána stětím či upálením mužů a zahrabáním za živa či upálením žen“. Stejně měl být potrestán i manžel usilující o likvidaci svého protějšku, jestliže při tomto použil čar a kouzel. Lze z toho tedy dovodit, že trestná byla jen taková kouzla, která mohla ohrozit život a zdraví. Ohledně čarodějnictví je v městských právech dále uvedeno, že pomocí kouzel je možno hubit lidi, mořit dobytek či vyhánět plod z těla těhotné ženy.

Koldín na jedné straně sice počítá i s torturou, ale uvědomuje si zároveň, že s mučením je třeba zacházet nanejvýš opatrně. Tedy když se dá pravda zjistit jinak, či je vedeno vyšetřování proti někomu, u koho není závažné podezření a navíc má dobrou pověst, pak by soud měl od

mučení úplně upustit. Zároveň Koldín upozorňuje na to, že někdo snese více bolesti a neřekne nic, zatímco druhý ze strachu může mluvit i lži. Tortuře pak neměli být podrobeni chlapci mladší osmnácti let a dívky mladší patnácti let. Těhotné ženy směly být mučeny až po uplynutí šestinedělí.

Koldínova práva vykládala, že je možné pomocí kouzel „sušit“, hubit lidi, mořit dobytek a vyhánět „traňky“ plod života z těla těhotné ženy apod. Proto „čarodějnictví a všelijaká jiná kouzla pokutou meče aneb upálením na pohlaví mužském a na pohlaví ženském zahrabáním aneb též upálením ztrestána býti mají“. Jak je z příslušného článku zřejmé, i Koldínova práva zdůrazňovala především konkrétní škody, které čarodějnictví lidem způsobuje. 3)

Na stejném principu postihovalo používání čar i zemské právo ve stavovském státě, které jinak žádná zvláštní ustanovení o čarodějnictví nemělo.

Městské soudy a rovněž i soudy apelační trestaly případy pouhých babských pověr velmi mírně a zaujímaly k nim spíše přezíravé stanovisko. V podstatě lze tedy říci, že čarodějnictví i přes svůj původ v oblasti deliktů náboženských se v českých poměrech s nimi rozchází a to i proto, že u soudců chybělo to základní a tím byla víra v motiv srozumění s ďáblem a rovněž se vyskytovaly pochybnosti o schopnostech čarodějnic navazovat vůbec styk s ďáblem.

V roce 1707 byl pak vydán nový řád útrpného a hrdelního práva pro naše země pod názvem „Constitutio Criminalis Josephina“, tedy hrdelní řád císaře Josefa I. Byl to zákoník vycházející bohužel z poněkud zastaralých názorů a to i přes pokrok, který se v našich zemích v tu dobu uplatňoval.

Takto zněl v „Josefíně“ artikul o čarodějnictví:

„O kouzelnictví a čarodějnictví (v kterém také pověrné hádání a žehrání, hrncův zakopávání, zámkův na stromy zamykání, takových do řeky neb studnic uvrhování, čarodějné střílení, vazby atd. se zavírají): jestli buď s patrnou neb potutedlnou s zlým duchem jednanou pomocí spáchaná zločinnost, v té nejpotřebnější otázky jsou: Odkud? jak dlouho a od kterého času s zlým duchem svůj závazek neb smlouvu o obecenství má? na jak dlouhý čas, zdali písemně neb oustně? jakou příležitostí? kde a v kterém místě? kdo jest přítomen byl, kde a jaké znamení toho jest? jakým způsobem on neb ona čarodějnictví provozovali? kdy, kde a jak často, proti komu? s jakou škodou a kterak zase tomu pomoci mohl a mohla? od koho? kdy a v čí přítomnosti se tomu naučila atd. Pro skutečné čarodějnictví, které by buď patrným neb tajným závazkem a mající s zlým duchem smlouvu se stalo a tím lidem, hovaďům, na oseních zemských, vinohradech, zahradách, štěpnicích se škoda činila, aneb také proti těm, kteří by vedle zapření víry křesťanské zlému duchu se poddali, s ním zacházeli, aneb s ním tělesné spojení aneb obcování mívali, byť žádnému byli neuškodili, náleží p o k u t a o h n ě, ačkoliv taková z podstatných příčin a kdyby inkvisit aneb inkvisita nedávno k tomu byla přišla, mladého věku, sprostý aneb sprostá, opravdově toho litující a škoda tak veliká nebyla s předcházejícím hlavy setnutím a těla spálením se zlehčuje, naproti tomu hádání a pověrné žehnáni, též kozla posílání a na něm jezdění, které bez patrné smlouvy a závazku s zlým duchem se páchají, může podle povahy a uznalosti zločinnosti m e ě m trestáno býti, však ne bez rozdílu, nýbrž toliko, když se to patrně pomocí zlého ducha stává, jináč sice takový podle spravedlivého soudců uznání k pokutě extraordinární odsouzen, aneb kdyby škoda neb okolostojičnosti veliké

nebyly, po vykonané přísaze a veřejném takových neřestí odvolání a přípovědi těch budoucně se varování, celými nebo povičnými metlami mrskáním potrestán a spolu z království neb země na věčnost vypověděn, a kdyby poddaná osoba neb jiná toho podstatná příčina byla, dvou neb tříletním obecním dílem, jakož také ti, jenž by od těch zlých lidí radu a pomoc brali, strestáni býti mají."

Z tohoto článku lze vyvodit, že „Josefína“ neznamovala žádný pokrok oproti dosavadní praxi.

Při inkvizičním soudu je zde i nadále počítáno s torturou jako hlavním důkazním prostředkem, jak tomu bylo i v právech Koldínových. I zde je upraven delikt čarodějnictví jako těžký zločin, za který se ukládá trest smrti.

Byl to zákoník platící jen pro české země psaný vyprávěcím stylem. Jeho vydáním ale stále nebyly odstraněny starší právní normy obsažené jak v Obnoveném zřízení zemském, tak v Koldínově zákoníku.

Constitutio Criminalis Josephina sjednotil postup řízení v trestních věcech pro všechny země Koruny české a určil přesně pravidla inkvizičního trestního procesu v případech, kdy žaloba byla podána z moci úřední, tedy ex officio. Beze změny pak zachoval akuzační proces v případech, kdy žalující byl soukromá osoba. Ohledně čarodějnictví a to páchaného s větší či menší pomocí zlého ducha, bylo v Josefině důležité, jak je uvedeno výše, se ptát zejména odkud, jak dlouho a od kdy má podezřelý smlouvu se zlým duchem, na jak dlouho, zda byla uzavřena písemně či ústně, případně kde a kdy byla sepsána, kdo byl u toho přítomen, jakým způsobem bylo čarodějnictví provozováno, jak často a proti komu, s jakou škodou a od koho se to daná osoba naučila.

Těm, kteří se oddali čarodějnictví a škodili ostatním i těm, kteří zapřeli křesťanskou víru a poddali se zlému duchu, se kterým měli tělesné spojení, ačkoli nezpůsobili žádnou škodu, byla přisouzena smrt ohněm. V případě, že se tomu odsouzený věnoval pouze krátce, litoval a škoda nebyla až tak velká, bývalo usmrcení zmírňováno alespoň tím, že byla nejprve státa hlava a teprve poté bylo tělo upáleno.

Takové skutky jako hádání či posílání kouzel na někoho ovšem bez patrné smlouvy a závazku se zlým duchem, bylo trestáno toliko pokutou dle posouzení soudců. Pokud škoda nebyla příliš vysoká, pak bylo možno po vykonání přísahy a veřejném odvolání všech neřestí se slibem vyvarování se jich v budoucnu věc řešit trestem mrskání spolu s vypovězením ze země.

Josefina obsahovala mimo jiné i ustanovení o mzdě mistra popravčího.

Co se týče práva útrpného, tomu byl věnován článek 16. Teorie tortury zde vychází z představy o existenci zlých a nadpřirozených bytostí, kdy vlastně ďábel je ten, který způsobuje trestný čin a zabraňuje vyšetřovanému vypovídat. Ovšem fyzická bolest ďábla odežene. Tortura je tedy brána jako důkazní prostředek, nikoli jako trest.

Stanoveny jsou zde také jednotlivé stupně tortury. Nejprve přichází na řadu psychický nátlak a pokud to nepomůže, přistupuje se k samotnému fyzickému mučení.

První stupeň zahrnoval mrzačení rukou vázáním či šněrováním. Druhý stupeň byla palečnice, třetí stupeň španělská šněrovací bota, čtvrtý stupeň skřípec a pátý stupeň je vlastně opakováním skřípce spojený s pálením na bocích a rukou. (Princip fungování všech těchto mučících nástrojů je blíže popsán v kapitole o mučení.)

Stanoveno bylo také, že mučení by nemělo být dlouhé, mělo by se konat jen ve všední den do dvanácti hodin na lačný žaludek.

V Josefině bylo dále uvedeno, že mučení může provádět jen výsadní soud s hrdelní pravomocí. Těch ovšem u nás ještě v polovině osmnáctého století bylo 384.

Mučena všeobecně nesměla být rodová a úřednická šlechta, měšťané královských měst jen za přesně stanovených podmínek. Dále nesměli být mučeni mládenci pod 18 let a dívky mladší 15-ti let a na druhou stranu ani lidé příliš staří, v následné Theresianě je uváděno 60 let. Nesměly se mučit ani těhotné ženy a ženy v šestinedělí.

Josefina platila pro Čechy, Moravu a Slezsko až do roku 1768, kdy ji nahradila „Theresiana“ čili „Constitutio Criminalis Theresiana“, tedy trestní zákoník císařovny Marie Terezie. Ten platil již pro všechny habsburské země a formálně byl již zpracován mnohem lépe než Josefina.

V důkazní oblasti ale Theresiana na Josefinu navazuje. Platí zde stále presumpce viny, kdy obžalovaný je označován jako „lžinec“ a veškeré důkazní břemeno tedy leží pouze na něm. Stejně tak je i nadále jako hlavní důkazní prostředek ponechána tortura.

Co se týče tortury, tak zde je obsaženo oproti Josefině velmi podrobné rozpracování, lepší úprava a celkově je tortura výrazně zdokonalena. Dle tohoto zákoníku měla čtyři stupně: 1. palečnice, 2. šněrování, 3. + 4. skřípec v obou rovinách. Španělská bota byla zařazena jako mezistupeň. Součástí zákoníku byly dokonce i obrazové návody pro výrobu a použití mučících nástrojů.

Theresiana je považována za příklad zaostalého práva, právě i kvůli tomu, že je zde ještě stále delikt kouzelnictví a čarodějnictví. Konkrétně je tomuto věnován článek 58, což je vlastně převzaté znění Artikulu o

čarodějnictví, který Marie Terezie schválila pátého listopadu roku 1766, tedy dva roky před vydáním Theresiany.

Císařovnu podnítil k vydání Artikulu o čarodějnictví případ jistebnického pastýře Jana Poláka. Pastýř Jan Polák zde byl obviněn z čarodějnictví, že prý sousedům očarovával dobytek a působil různé škody na domácích zvířatech, k čemuž se později po absolvovaném mučení samozřejmě také doznal. Byl tedy odsouzen k trestu smrti. Tento rozsudek musel být potvrzen i pražským apelačním soudem. Tomu se ovšem celkový průběh vyšetřování nelíbil, a tak vrátil celou věc zpět do Jistebnice k došetření. I po tomto novém procesu byl Jan Polák odsouzen k smrti stětím. Byly mu ale přiznány polehčující okolnosti a doporučena také žádost o milost, aby mu trest byl zmírněn na pět let nucených prací. Tato žádost pak byla předložena právě samotné císařovně.

Panovnice se po podrobném seznámení s případem velice nelichotivě vyjádřila o odborné a duševní úrovni soudců pražské apelace.

Ve své odpovědi z července 1756 vyjádřila císařovna svůj názor, že kouzla se vyskytují jen tam, kde se vyskytuje ignorace a jestliže tu odstraníme, pak nebudou ani žádné čarodějnice. Polákovi, kterého označila nikoliv jako čarodějníka, ale jako pouhého zlomyslného ignoranta, vyměřila trest dva roky nucených prací.

Ale pro budoucnost, že nařizuje všem soudům, kdyby se měl takový případ ještě někde vyskytnout, aby byl podezřelý sice uvězněn a vyšetřen, ale aby s ním nebylo tvrdě nakládáno a zejména aby nebyl podrobován mučení. Nemá být od soudů odsuzován, ale akta vyšetřování se mají podstoupit přímo panovnici k rozhodnutí, aby se takovéto malicherné procesy úplně odstranily. 4)

Jak patrně, názory císařovny nebyly v žádném případě nikterak zaostalé, ovšem pražský apelační soud i Nejvyšší

soud ve Vídni upozorňovaly, že zastaví-li se stíhání osob, které jsou podezřelé ze spolčení se s ďáblem, může to vést až k nebývalému rozšíření čarodějných praktik a to hlavně mezi venkovany. V souvislosti s tím poukazovaly také na stále platný zákoník Josefa I., podle kterého mělo být čarodějnictví stíháno jako zločin.

Na základě tohoto případu se císařovna definitivně rozhodla, že je nutné provést novelizaci v oblasti trestního práva. Přesně uvedla: „Nikdo na světě mne nepřesvědčí, že existují čarodějnice. Proto proces proti nim je proti mému svědomí a vědění a nemohu jej tedy připustit. Nemohla bych se z toho před Bohem zodpovídat...“
5)

Byla tedy vytvořena dvorská kompilační komise, kterou vedl tehdejší prezident vídeňského Nejvyššího soudu hrabě Michael Jan Anhalt. Úkolem komise bylo přehodnotit celkový přístup k problematice čarodějnictví a navrhnout nový zákon, který by tento delikt upravoval. Jenže tento záměr měl spoustu odpůrců a to hlavně ze stran samotných konzervativních členů Nejvyššího soudu, ke kterým patřil právě i hrabě Anhalt. A v důsledku toho byl jako kompromis na místo zcela nového rozsáhlého zákona upravujícího delikt čarodějnictví, vydán pouze tento Artikel o čarodějnictví, který se tedy následně poté stal součástí Constitutio criminalis Theresiana.

Sama císařovna, jak je patrné, dost prosazovala osvícenský pohled na svět, ale přeci jen se jí nepodařilo, aby zvítězila nad zastaralými názory, které se tu stále vyskytovaly, a proto i v jejím zákoníku se objevuje delikt čarodějnictví. Popis skutkové podstaty je zde ale spíše polemikou, zda vůbec čarodějnice mohou existovat či nikoliv.

V prvním paragrafu je uznána existence čarodějnictví a v dalším pak jsou vypočítáváni zlí lidé věnující se magii podle druhu jednání a účinků. Ovšem oproti tomu je hned v třetím paragrafu omezeno absolutní tvrzení těchto prvních dvou a opět je poukazováno na to, že čarodějnictví je vlastně pouhou pověrou.

V dalším paragrafu je stanoven postup při řízení s osobami podezřelými z čarodějnictví. Má se proti nim postupovat vždy jen odůvodněně a na základě právně závazných obvinění a důkazů a má se také zkoumat, z jakých pohnutek se takového jednání dopustili.

Dále je nařizováno, aby o obviněném byly zjištěny všechny možné podrobnosti včetně vyšetření celkového tělesného a duševního stavu.

V následující části jsou zakázány některé praktiky, dříve v procesech s čarodějnicemi běžně užívané, jako například hledání čarodějnického znaménka.

Sedmý paragraf upozorňoval na to, že za dosavadní vlády Marie Terezie vlastně nebyl odhalen ani jediný opravdový čaroděj či čarodějnice, což jen potvrzuje názor, že se ve většině případů jedná o pouhé pomluvy.

V osmém paragrafu jsou stanoveny podmínky, kdy má být zahájeno vyšetřování.

Další ustanovení povoluje mučení, ale to jen tehdy, jestliže došlo k velkým škodám anebo šlo o činy, za něž je stanoven trest smrti.

V jedenáctém paragrafu jsou uváděny zvláštní otázky, které se měly pokládat obviněným.

Paragraf dvanáctý pojednává o výši a druhu trestů. Tresty zde byly různé podle rozdělení čarodějnů. Například ten, co se za čarodějníka jen vydával, byl obvykle trestán za konkrétní škody, které způsobil a dle jejich závažnosti, pokud byly značné, to mohlo být i

trestem smrti. Jednalo-li se jen o nebezpečného podvodníka, byl ztrestán zpravidla tělesně. Ti, kteří byli čarodějníky kvůli pomatení myslí, měli být odvezeni do blázince popřípadě do nemocnice. Těm, kteří čarodějnictví provozovali zcela záměrně, aby škodili, byl vyměřován trest podle škod, které napáchali. Pokud svým počínáním nezpůsobili škodu, bývali trestáni nejprísnějším tělesným trestem. Jestliže ale nějakou škodu způsobili, mohli za to zaplatit i životem. Co se týkalo trestání těch opravdových čarodějníků a čarodějnic, to spadalo výhradně do pravomoci samotné císařovny.

Třináctý paragraf k tomu předcházejícímu vypočítává přitěžující okolnosti.

Čtrnáctý zakazoval tradiční pověry venkovského lidu a za porušení zákazu pověřil trestáním místní vrchnost a v některých případech jí uložil povinnost odevzdat provinilce hrdelním soudům.

Poslední ustanovení se zabývá strašidly, ve která lidé věří, s cílem jim tuto víru vyvrátit.

Kdo si text článku o čarodějnictví pozorně přečetl, nemohl nevidět, že osvícená paní vlastně od pátrání po čarodějnicích odrazuje, a každému trochu chápatému soudci muselo být jasno, že kdyby přišel k císařovně s akty o vyšetřování čarodějníka, upadne v neodvolatelnou nemilost a císařovna si o něm ještě pomyslí, jak to bylo v jejích přípisech mnohokrát vyřčeno, že je ignorant. Vlk se tak nažral a koza zůstala celá: císařská justice nebyla blamována, ale císařovna přece prosadila svou. 6)

Nutno ještě k chvále císařovny zdůraznit, že v roce 1776, tedy ještě stále za platnosti Theresiany, byla zrušena tortura.

Ovšem až teprve trestní zákoník Josefa II. z roku 1787 zásadně změnil průběh trestního řízení. Zavedl presumpci

neviny, vzal možnost volné aplikace norem dle uvážení soudce a naopak vyžaduje, aby byla stíhána a vyšetřována jen ta trestní činnost a ukládány takové tresty, které zákoník vyloženě přímo popisuje. Z hlediska problematiky této práce je tento zákoník důležitý hlavně v tom, že se již neobjevuje tortura jako důkazní prostředek a rovněž zde již vůbec není zahrnut delikt čarodějnictví.

1) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 34

2) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Olympia, a.s., Praha 1; 1997; strana 24-25

3) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 36

4) Klabouch, Jiří - Staré české soudnictví (Jak se dříve soudívalo); vydalo nakladatelství Orbis; Praha; 1967; strana 110

5) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 146

6) Klabouch, Jiří - Staré české soudnictví (Jak se dříve soudívalo); vydalo nakladatelství Orbis; Praha; 1967; ; strana 111

VII. PRŮBĚH PROCESŮ

a) DENUNCIACE

Tento výraz, pocházející z latinského slova *denuntiatio* znamenající ohlášení či oznámení, se v době honů na čarodějnice stává synonymem užívaným pro udání.

Církev často vyzdvihovala, že udání osoby podezřelé z kacířství či čarodějnictví, je znakem cti a důkazem oddanosti víře.

V Kladivu na čarodějnice se píše i o zvláštní schránce, která byla pro tyto účely zřízena. Bývala umístěna v kostele. Do té mohl každý, kdo něco podivného zahlédl či zaslechl, či měl pouhé podezření, vhodit lístek a na něm vylíčeno vše, co viděl, slyšel i co se toliko domníval.

Autoři Kladiva ohledně udávání doporučují následující: „Inkvizitor vyzve zpředu vyhláškami na dveřích kostelních každého, kdo by nějakou z kacířství nebo čarodějnictví podezřelou osobu znal, neb něco podezřelého u ní viděl, neb o ní slyšel, aby takovou osobu ve dvanácti dnech pod přísným trestem soudci oznámil. Aby lidé spíše udávali, může se doložiti, že ten, kdo své udání nebude moci dokázati, žádných zlých následků pro to se obávati nemusí.“
1)

Úplně bez povšimnutí zůstal v tomto případě text Bible, který v kapitole 19 páté knihy Mojžíšovy pojednává o tom, že povstane-li falešný svědek, aby svědčil proti někomu, že odstoupil od Boha, pak ti dva se mají postavit

před kněží či soudce a pokud ti poznají, že ten svědek lže, pak s ním vykonají to, co on chtěl, aby se stalo tomu druhému, jako odstrašující příklad a to bez jakéhokoli slitování.

Je zřejmé, že tato forma udavačství podpořená příslibem beztrestnosti za lež mohla být velice snadno zneužitelná. Stačila pouhá rozepře mezi sousedy, stačilo být bohatší než ostatní, kterým se to nelíbilo a neštěstí bylo na světě. Toto zneužití si ovšem církve odmítala jakkoliv připustit. Pro ni to byl velice cenný a hlavně snadný zdroj informací. A navíc měla pro ty, kteří o pravdivosti a spolehlivosti tohoto zdroje pochybovali, vždy poměrně pádný argument. Málokdo z nařčených totiž vydržel nelidské mučení, které po takovém udání většinou následovalo a nakonec se k zločinu přiznal. A to byl důkaz, že udání bylo pravdivé.

Navíc ještě, jak bylo citováno, aby církve lidi přiměla k udávání ještě více, bylo stanoveno, že ten, kdo by svá tvrzení uvedená v udání, nemohl nijak potvrdit ani dokázat, se nemusí vůbec ničeho bát. Jinými slovy řečeno, veškerá nařčení i ta smyšlená byla v těchto případech naprosto beztrestná.

Obžalovaný nebo podezřelý, který byl v tajném řízení vyslýchán, vůbec nevěděl, kdo ho udal a zprvu mu také nebylo jasné, z čeho je vlastně obviňován. S výpověďmi svědků nebyl seznámen. Kdo se pokoušel vypovídat v jeho prospěch nebo ho obhajovat, byl obvykle nařčen ze spoluviny a ze svědka se stal brzy obžalovaný. Inkviziční soudcové nepotřebovali uvádět proti obviněnému žádné objektivní důkazy. Ve většině případů by to ani nedokázali, protože takové důkazy neexistovaly. Cílem výslechu bylo donutit k přiznání viny, které postačovalo jako jediný, právoplatný důkaz pro odsouzení. 2)

Samotným inkvizitorům, kteří byli do kraje povoláni, jakmile se takové udání objevilo, tato situace vyhovovala ze všech nejvíc. Spousta z nich byla často hnána hlavně touhou po majetku obviněného, který mu byl automaticky po zatčení obstaven a ve finále po odsouzení i zabrán. Dost velká část z něj pak připadla právě inkvizitorovi. A ten moc dobře věděl, jaké prostředky použít, aby se obviněný ke svému zločinu nakonec doznal.

Inkvizitoři se obvykle představili po příjezdu všem lidem v kostele při kázání a vyzvali je, aby oznámili jména všech podezřelých osob. Aby lidi ještě více přiměli k udávání, většinou jim za to udělovali určité odpustky.

Většina hlavně těch prvních obviněných ovšem pocházela spíše z chudších vrstev. To ale také nebyla nějak těžko zdolatelná překážka.

Inkvizitor, při svém představování se neopomněl zdůraznit, že chce svou práci odvést co nejlépe a neopustit místo do té doby, dokud si nebude naprosto jist, že zde nezbyla jediná osoba, v které by mohl přebývat ďábel.

A tedy přestože první soudní procesy probíhaly s osobami z těch méně majetných vrstev, nebyl žádný problém vložit jim do úst a přinutit udat pod tíhou velice těžkého mučení, jméno někoho významného a bohatého.

Poté tedy, co bylo provedeno udání, zahájil svou činnost inkviziční soud, neboli začalo řádné vyšetřování. Opatřovaly se důkazy, které by mohly být pro případ důležité, zajišťovali se svědci. Samotný obviněný byl zatčen a uvržen do žaláře. Jeho majetek okamžitě obstaven.

Inkviziční tribunál byl obvykle kromě inkvizitora, kterého jmenoval papež, složen dále z duchovních s právnickým vzděláním - takzvaných kvalifikátorů. Dalšími členy byli notář a svědci stvrzující svými podpisy pravdivost zápisů výpovědí obviněných, dále také prokurátor

v roli žalobce, lékař, který se staral o zdravotní stav obviněných, hlavně co se týče mučení, a v neposlední řadě také kat. Ten se dostal ke slovu vždy poměrně brzy.

V mnoha případech jsme svědky toho, jak se čarodějnické procesy stávaly jen záminkou a současně spolehlivým, bezvadně fungujícím prostředkem k odstraňování osob, které se z jakýchkoli důvodů staly nepohodlnými, popřípadě i nebezpečnými pro jedince a nebo skupiny disponující dostatečně silnými mocenskými prostředky k realizaci svých záměrů. 3)

Někdy je také možné spatřovat v procesech záměr feudálních pánů zastrášovat obyvatelstvo, které by chtělo odstranit feudální řád a sympatizovalo by s buržoazními revolucemi. Nebyl to samozřejmě jediný prostředek, jak se feudálové bránili, ale bezesporu to byl ten nejstrašnější.

Vyskytli se samozřejmě i jedinci, kteří udávali a stíhali, dalo by se říci, z čistého srdce. Vlastně to byli takoví horlivci, často prostí lidé, kteří se ocitli na zodpovědných místech a pod tíhou zpráv, které přicházely z nejrůznějších míst o domnělých zločinech ďábla, se trápili výčitkami, zda péče o poddané a farníky je dostatečná. Považovali za svou křesťanskou povinnost tyto svěřence chránit před podlými nástrahami ďábla, a tak dost silně pomáhali při pronásledování čarodějnic.

Jiní naopak zneužili čarodějnických procesů k prosazení svých majetnických a mocenských cílů a zničení odpůrců. Příkladem nám může být i tak významný politik jako byl ve Francii kardinál Richelieu, který poslal na hranici několik odpůrců prosazení myšlenek absolutismu.

U mnohých se motivem stala touha po majetku obviněných a skutečností bylo, že čarodějnické procesy byly opravdu zdrojem velmi slušných příjmů. Dokonce ani ti, kteří zemřeli přirozenou smrtí, nemuseli být automaticky

uchráněni před inkvizitory. Pokud se totiž v průběhu vyšetřování objevily ve výpovědích jména těchto i již zemřelých, pak i proti nim mohlo být vedeno řízení. Jejich těla byla obvykle vykopána a spálena a dědictví, které po nich zůstalo, bylo zkonfiskováno. Je jasné, že právě toto dědictví bylo hlavním motivem jejich posmrtného stíhání.

1) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 71

2) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 26

3) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice; vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 17

b) MUČENÍ

Po počáteční fázi zahrnující v sobě udání, zajišťování svědků i jiných důkazů, následovala fáze další. Nejprve proběhl výslech obviněného. Ten byl ze strany soudců poučen a předem varován, jakému nebezpečí se vystavuje, bude-li svou vinu zapírat. Také mu bylo naznačeno, že když bude ochotně spolupracovat a přizná se, popřípadě označí všechny spoluviníky, může počítat s jistou shovívavostí. V případě, že tato domluva neměla valného výsledku, přicházela ke slovu tortura.

Tortura neboli mučení. Hlavní důkazní prostředek ve středověkém trestním řízení. Kvůli tomuto prostředku vlastně čarodějnické procesy narostly mnohdy do tak obludných rozměrů. Málokdo totiž odolal kruté bolesti a nepřiznal se ke všemu, co mu bylo kladeno za vinu.

Bylo to legalizované tělesné i duševní mučení prováděné podle zdánlivě určitých pravidel, která však v praxi mnohdy otevírala prostor pro naprostou libovůli, maskující se navenek zdáním legality.

Torturu k vynucování přiznání schválil papež Inocenc IV. svou bulou z roku 1252, čímž tedy světská moc mohla užívat mučidel. Tím prakticky došlo pouze k legalizaci praxe, kterou již dlouho před tím prováděli inkvizitoři v jižní Francii a severní Itálii. Sama církev ovšem nechtěla mít ruce od krve, a proto provinilce předávala k potrestání moci světské.

Tortura bezpečně vynutila z úst trýzněných lidí jména dalších podezřelých. Inkviziční proces, zahájený s jedním obžalovaným se rozrůstal, až většinou nabyl obludných rozměrů. Nikdo v místě soudu a okolí si nebyl ani na chvíli jist, že nebude v kteroukoli dobu odveden biřící do mučírny před inkviziční tribunál. 1)

Jestliže bychom srovnali obsah výpovědí v jednotlivých fázích tortury, pak bychom zjistili, že přímo úměrně

s použitím vyššího stupně mučení a tím i bolesti, rostl i počet nesmyslných podrobností a jmen dalších a dalších spoluviníků.

Tortura měla nejen v inkvizičních procesech, ale vůbec v celém středověkém soudnictví velmi neblahou roli. Jejím prostřednictvím měl být obviněný donucen k tomu, aby se přiznal. Lidé z ní měli opravdovou hrůzu, mnohdy nepomohlo ani se přiznat či projevít lítost. Inkvizitor totiž mohl takové chování označit za pouhou přetvářku a takoví lidé pak byli mučeni ještě mnohem více. Záleželo tedy pouze na libovůli inkvizitora, koho označil za zatvrzelého a koho za kajícího se kacíře.

V teoretické oblasti sice existovala jistá pravidla regulující projevy libovůle mezi inkvizitory při mučení, ta však byla v praxi stále častěji zanedbávána, opomíjena a nakonec úplně ignorována. Ospravedlnění tohoto krutého postupování spočívalo v tvrzení, že ohrožení plynoucí od ďábla i všech kacířů je tak velké, že se mu musí čelit těmi nejtvrděšími možnými prostředky. Všechny tyto argumenty měly vzbudit dojem, že čarodějnictví je tak strašný zločin, že odsouzení si nezaslouží žádné slitování.

Zatímco kacíři měli být vyslýcháni při použití tortury tak, aby nebylo porušeno tělo a netekla krev, v případě podezřelých z čarodějnictví toto omezení neplatilo. Pro kacíře proto kat užíval především klád, mučící lavici, důtky a v těžších případech mučení vodou nebo natahování na skřípec, zatímco ostatní jeho nástroje jako palečnice, španělská bota, drtič kloubů a jiné, přišly ke slovu teprve v případě podezření z čarodějnictví. 2)

Postupy mučení se lišily podle úpravy v jednotlivých zákonících platných v té které době a zemi, jak je o tom pojednáno výše.

Průběh mučení nebyl dlouho právně regulován a prakticky většinou závisel toliko na úvaze soudce řídicího proces. Bylo ale zakázáno, aby jeho průběh určoval kat nebo jeho pomocníci, protože ti byli považováni za nemilosrdné lidi.

Koldín ve svých městských právech z roku 1570 hovoří o dvou základních typech mučení - žebříku a skřipci. Až teprve Josefina roku 1707 přinesla přesný výčet způsobů mučení od lehčích k těžším.

Obecně platilo, že první fáze vždy spočívala zejména v psychickém nátlaku na obviněného. Ten byl tedy nejprve odveden za přítomnosti soudců i kata do mučírny, kde mu byly ukázány všechny mučící nástroje a vysvětlen princip jejich fungování. Cílem bylo získat poměrně snadno a rychle od vyšetřovaného doznání. A někteří byli skutečně tímto zážitkem tak šokováni, že se přiznali prakticky hned. Pokud pak měli štěstí, už se do mučírny nikdy nevrátili a pouze vyčkali ve své cele na konečný rozsudek. Pokud štěstí neměli, byli mučeni i přes své přiznání, protože právě bolest dle soudců zajišťovala úplnost doznání.

Další fáze tortury pak již plně souvisí s fyzickou bolestí. První stupeň podle Josefiny bylo šněrování, kdy se vyšetřovanému utahovala šňůra, omotaná kolem předloktí, a ta se mu zařezávala do masa.

Druhý stupeň byla palečnice, což byly dva železné pláty s prostory pro palec, mezi něž dal obžalovaný špičky palců a utahováním šroubu se mu drtily nehty.

Třetí stupeň zahrnoval španělskou botu. Byly to železné pláty s tupými hřebíky zevnitř, které opět utahováním šroubu sloužily k drcení holenních kostí.

Čtvrtým stupněm podle Josefiny bylo napínání na žebřík. Žebřík byl obvykle dvakrát tak dlouhý jako délka lidského těla. Míval devatenáct příčlů. Mezi druhým a

třetím příčlem od zdola byl válec se čtyřmi ručními pákami, na němž byl navinut provaz. Spoutané ruce mučeného kat připoutal k pátému příčli. Potom mu spoutal nohy a mezi ně mu zasunul konec provazu z válce, zakončený dřevěným roubíkem, který nad pouty nohou přiléhal těsně ke kostem. Nohy mučeného byly staženy z příčle. Válec se začal otáčet pomocí příčných pák. Tělo mučeného bylo taženo shora dolů asi o pět příčlů. Kat byl na žebříku vedle mučené osoby, držel ji pevně za opasek a sestupoval od příčle k příčli. Důsledky této tortury byly hrozné. Tělo se napínalo k prasknutí, ruce, vytažené nad hlavu se vykloubily v ramenu, bolesti byly nesnesitelné. 3)

Na místo tohoto žebříku se někde používalo tzv. tažení za sucha, kdy byl mučený přivázan ke stropu za ruce, které měl svázané za zády. Na nohou měl připevněno závaží. Otáčením rumpálu se tělo mučeného vytahovalo ke stropu. Účinky tohoto způsobu mučení byly neméně strašné a bolestivé jako u žebříku.

Pátý stupeň znamenal, že se vyšetřovanému při napínání na žebřík ještě navíc pálily boky.

Podle středověké trestní praxe nesmělo být mučení opakováno, pokud obviněný přestál všechny stupně, aniž by se doznal. Mučeny nesměly být osoby urozené, duchovní, těhotné ženy a děti. Tato omezení se však vztahovala pouze na běžné kriminální případy - pro čarodějnické procesy obvykle neplatila. 4)

Z dalších nástrojů používaných konkrétně při mučení osob podezřelých právě z čarodějnictví známe dále např. šroub na kotníky, ježka - válec s bodci, přes který bylo tělo pohybováno sem a tam, a jiné.

Také se při tortuře sledovalo, jak je uvedeno výše, zda obviněná osoba slzí. To plynulo z názoru, že čarodějové a čarodějnice nejsou schopni slzet.

Pokud tedy tortura nedonutila obviněného slzet, byl to jasný důkaz jeho viny. Rozpláče-li se ovšem obviněná osoba, má být okamžitě zbavena podezření, ledaže by existovaly další pádné a nevyvratitelné důkazy, že je skutečně čarodějnicí. Takže bylo vlastně úplně jedno, zda dotyčná osoba plakala či nikoliv. Soudci to vždy obrátili ve svůj prospěch.

Někdy při vyřčení rozsudku mohl dát soudce šanci dotyčné osobě dokázat naposledy svou nevinu, jestliže se ihned rozpláče. Spousta obviněných však byla po mučení v takovém stavu, že už opravdu slzet nebyli schopni. Mnohdy to tak pro ně bylo i lepší. Čekala je již pouze vysvobozující smrt, zatímco ti, kteří se rozplakali, bývali zpravidla posláni zpět na mučidla.

1) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 27

2) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 162

3) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 39-40

4) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 217

c) ROZSUDEK

Vynesení rozsudku bylo další částí procesu. V případě procesů s čarodějnicemi obsahoval většinou jen jeden a ten samý výrok - trest smrti upálením. Oheň byl totiž brán jako prvek očištění, který jako jediný umí zničit zlo čarodějnic. Takový rozsudek byl konečný, a tudíž nebylo možné se proti němu nikterak odvolat. Poté, co jej

inkviziční soud vynesl, zasílal jej k potvrzení apelačnímu soudu do Prahy.

Rozsudek obsahoval i rozhodnutí o majetku obviněného a to zpravidla ten, že majetek obviněného propadá církvi, z čehož budou hrazeny náklady řízení. Případně se úhrada nákladů vymáhala dále též na pozůstalých.

Poprava se většinou odehrávala na veřejných místech, kde jí přihlížely mnohdy početné davy lidí. Když měl odsouzený štěstí a inkviziční tribunál usoudil, že si to zaslouží, nebyl upálen přímo za živa. Jeho utrpení bylo na znamení zvláštní milosti zmírňováno tím, že mu byla ještě před tím státa hlava či byl uškrcen, popřípadě mu byl na krk uvázán alespoň pytlík se střelným prachem. Tak tomu bylo i například v případě děkana Kryštofa Aloise Lautnera, jak je pojednáno dále. Ten měl ovšem tu smůlu, jako ostatně mnoho jiných, že namísto toho, aby mu střelný prach zkrátil utrpení, ho naopak velice těžce zranil na hlavě.

Stejně tak ale mohl být trest i zostřen, kdy před samotnou popravou bylo tělo ještě dále mrzačeno (př. byly odsouzenému rvány kusy masa z těla, byly mu pomocí žhavých kleští uskřípnuty články prstů, byl vplétán na kolo a jiné).

Popravy byly veřejné, za dne, a měly svůj stanovený rituál. Účastnily se jich nejen úřední osoby a katovský personál, nýbrž i početné obecenstvo, které leckdy projevovalo málo soucitu k nešťastným obětem. Popraviště bylo obvykle za městem, stála na něm šibenice, na níž většinou ještě visela zetlelá a ptáky zpola sežraná těla dřívějších odsouzců. Při upalování čarodějnic připravili katovi pacholci zápalnou hranici s kulem, k němuž odsouzence přivázali. Popel nešťastné oběti byl rozmetán nebo vysypán do řeky. 1)

Průběhy celých procesů byly zaznamenávány v tzv. smolných nebo také černých knihách. Zapisoval se sem především průběh mučení, ale také výpovědi svědků a obviněných, i konečný rozsudek a způsob jeho vykonání. Takové knihy mělo ve středověku v zemích Koruny české nejen právo, ale i povinnost vést každé město s hrdelní pravomocí.

1) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973; strana 41

VIII. KONKRÉTNÍ ČARODĚJNICKÉ PROCESY V NAŠICH ZEMÍCH

Čarodějnické procesy se podobaly trochu morovým epidemiím. Vybuchly naráz, rychle a intenzívně se rozšířily, aby opět naráz ustaly.

V zemích Koruny české můžeme pozorovat v počátcích celkem rozumný postoj k čarodějnictví, o čemž svědčí i fakt, že u nás byla papežská inkvizice zavedena později než v ostatních zemích. Konkrétně roku 1318. Navíc u nás se inkvizice setkala s poměrně velkým odporem a díky husitskému revolučnímu hnutí zanikla skoro úplně.

Proto se až do prvých desíletí 16. století setkáváme s čarodějnickými soudními případy s tragickým koncem poměrně zřídka. Pokud se tehdy takové soudní pře vůbec vyskytly, mohl se obžalovaný, jestliže se těšil dobré pověsti, zbavit takového obvinění složením takřečené očištné přísahy, jakou tehdy končívala smírně většina osočení z čarodějnictví před našimi soudy. 1)

Ani po nástupu Habsburků, kteří se snažili v našich zemích zavést absolutismus a posílit postavení římskokatolické církve, se postoj k čarodějnictví nijak zvláště výrazněji nezměnil. První historicky podložené čarodějnické procesy v království Českém se objevují ve čtyřicátých letech XVI. století. Nejednalo se ovšem o ty později tak „typické“ procesy, při kterých se lidé pod tíhou mučení přiznávali ke zcela nesmyslným čarodějnickým praktikám, nýbrž šlo většinou o použití kouzel k získání vlastního prospěchu či způsobení škody jinému a zpravidla zde kouzla figurovala vlastně jen jako vedlejší pomocník při páchání klasického zločinu.

Změnu k horšímu můžeme zaznamenat až od roku 1579. Tehdy, jak je podrobněji pojednáno výše, byla schválena

českým sněmem a potvrzena panovníkem Práva městská Království českého. Bylo to vlastně vyústění snah o vytvoření prvního jednotného zákoníku městských práv, jejichž autorem byl kancléř Starého města pražského Pavel Křestian z Koldína. Díky tomuto kodexu k nám více proniklo římské právo včetně inkvizičního procesu na úkor procesu akuzačního a také se zpřísnila pravidla pro používání tortury.

Ale i přesto byl u nás stále počet procesů s čarodějnicemi ještě ke konci 16. a počátkem 17. století poměrně nízký, jak o tom svědčí i zápisy ve smolných knihách jednotlivých měst. Na všechny případy, které se v těchto místech přihodily, připadají pouze většinou dva až tři týkající se čarodějnictví.

Například v Bojkovicích na Slovácku byla roku 1630 státa mečem Kateřina Shánělová a to za údajně napáchané škody na dobytku. A v roce 1635 bylo tamtéž vedeno řízení proti třem ženám obviněným z čarodějnictví. Ani jedna z nich nebyla potrestána smrtí. A to jsou jediné dva případy čarodějnictví, které se v tomto kraji v letech 1630 - 1721 vyskytly.

Mohli bychom tedy říci, že až někam hluboko do 17. století byl výskyt procesů s čarodějnicemi u nás celkem ojedinělý a jakékoli masové pronásledování, jak tomu bylo příkladně v Německu, u nás neexistovalo.

Výjimku oproti uvedenému zde ale můžeme spatřit v nisském knížectví ve Slezsku, kde již od roku 1622 probíhaly poměrně kruté a početné procesy s čarodějnicemi. V období 1639 - 1651 zde dle odhadu zemřelo celkem 242 osob. Týkalo se to konkrétně Jeseníku (tehdy Frývaldov), Zlatých Hor (tehdy Cukrmantl), Mikulovic a Hlucholazí. Dokonce zde existovala jedna smutná rarita. Tou byla zvláštní pec, která se nacházela přímo v Nise. Sloužila

k upalování šesti až osmi čarodějnic najednou. Obdobný vynález bychom pak našli už jen ve Španělsku.

Velice známé z tohoto kraje jsou právě procesy jesenické. K tomu prvnímu zde došlo v létě roku 1622, kdy v době dobytčího moru udal jesenický obecní pastýř Schmid svoji ženu Barboru. Nařkl ji, že se ho snažila otrávit sýrem a že svými čarami přivodila tu hroznou chorobu. 2)

Tato žena byla samozřejmě ihned zatčena a následně mučena a výsledkem pak bylo, že udala dalších pět svých spoluvinic. Ani ty nevydržely bolest při mučení a také udaly další osoby. A takovým způsobem to pak pokračovalo ještě několik let. Mezi těmi, kteří měli největší „zásluhu“ na konání těchto šílených procesů byli zejména biskupský prokurátor Jan Grosser, městští soudci Kašpar Schnitz a Melichar Wilden, kati Jiří Hildebrandt a Jiří Waller a také inkvizitor Ferdinand Zacher z Nisy. Jedním z jeho přísedících byl i Boblig z Edelstadtu, který ještě později sehrál při čarodějnických procesech velice významnou roli, jak je psáno dále.

Dalo by se říci, že tyto případy znamenaly počátek masového pronásledování čarodějnic hlavně ve Slezsku a poté i na severní Moravě. Prostřednictvím slezských procesů se snažili katoličtí představitelé vratislavické diecéze čelit aktivitě slezských protestantů. Ovšem stránka hmotná, tedy touha po majetku, zde sehrála rozhodně nemalou roli. Kupříkladu vratislavický biskup, což byl duchovní i světský pán nízkého knížectví, si na finanční příjmy rozhodně stěžovat nemohl.

Tak za upálení jedenácti čarodějnic v Cukrmantlu museli pozůstalí zaplatit 425 tolarů - zhruba to činilo 38,5 tolaru za osobu - z čehož v říjnu 1639 připadla polovina vratislavickému biskupství. 3)

Stejně pak i v roce 1641 získal za popravu šestnácti čarodějnic skoro 436 tolarů. Dobře na tom byl i kat, kterému byl od roku 1640 zvýšen plat na 6 tolarů za osobu, přičemž měl i přiděly ovsu, dříví, sena a slámy. A ani katův pomocník nepřišel zkrátka. A veškeré tyto výdaje byly hrazeny buď z majetku odsouzených či ze stran pozůstalých.

Velkou měrou bývali lidé tehdy zastrašováni kromě jiného také prostřednictvím literatury, která se je snažila držet v neustálém strachu před ďáblem. Jedním z těchto děl je například český překlad knihy Itala Giovanna Manni, který provedl jezuita Matěj Václav Šteier pod názvem „Věčný pekelný žalář“.

Ty nejhorší a nejmasovější čarodějnické procesy se i od konce třicetileté války odehrály opět ve Slezsku a na severní Moravě.

Jedním z nich je případ Voršily Schnurzlové ze Širokého Brodu z roku 1651. Tato žena byla pomocí mučení donucena sdělit jména jejích spoluvinic a tak za jediný měsíc toho roku bylo zde zaživa upáleno dvacet čarodějnic. V září jich pak zde bylo popraveno ještě celkem třicet dva, z čehož jeden popravený byl muž. Příčinou těchto procesů byl zřejmě fakt, že vratislavickému biskupovi se nelíbily sympatie slezských evangelíků k švédským vojákům během třicetileté války, protože ty pro evangelíky představovali jakousi záruku náboženské svobody, kterou jim Habsburkové nechtěli dopřát, ačkoli byla zaručena vestfálským mírem, a tak se tedy pomstil.

Další velké případy se odehrávaly v letech 1651 - 1684, při nichž zemřelo celkem sto dvanáct lidí. Sto pět žen a sedm mužů.

Procesy se nevyhnuly ani městu Zlaté Hory, kde zemřelo za pět měsíců padesát čtyři osob. Známá svými procesy je i Velká Bíteš a samozřejmě k procesům docházelo i na jiných

místech, i když ne již v tak masovém počtu. Ještě v roce 1775 se objevil pokus v okolí Nisy vyvolat další proces ze strany jakéhosi pomateného kněze. Proti tomuto pokusu však řádně a velmi rázně zakročil baron Rosenkranz.

Škoda jen, že takto rozumně se nepostupovalo i v případech, které se odehrály ve Velkých Losinách a na Šumpersku.

Příčinou těchto procesů byla vzpoura zdejších poddaných proti narůstajícímu počtu poddanských povinností i proti tomu, že je vrchnost nutila přestoupit na katolickou víru. Tuto vzpuru se podařilo potlačit až za použití vojska. Ovšem v hlavách lidí však stále vládla nespokojenost. O této situaci byly posílány zprávy k císařskému dvoru do Vídně, kde se mluvilo o tom, že evangelické obyvatelstvo se vysmívá katolíkům a navíc že zde začíná převládat čarodějnictví, jak o tom ve svém memorandu z března 1669 referuje jezuitský kněz Arnold Engel. Vrchnost si samozřejmě uvědomila, čeho všeho lze rozpoutáním čarodějnických procesů dosáhnout, hlavně co se týče vlastního obohacení i toho, že je to dobrý prostředek k zastrašení evangelíků.

A tak někteří losinští panští úředníci přesvědčili o dobrotě těchto procesů Annu Sibylu, hraběnkou z Galle, která vedla poručenskou správu losinského panství a ta se na základě jejich rad nakonec odhodlala k rozpoutání čarodějnických procesů. Vše začalo úplně nevinně.

Je Květná neděle Léta Páně 1678. V kostele ve vsi Sobotín nedaleko Šumperka probíhá mše svatá. K přijímání přistupuje žebračka Marina Schuchová. Hostii však nespolkne, ale honem ji skryje do šatů. Porodní bába jí totiž řekla, že krávy, které posvěcenou hostii sežerou, budou lépe dojit.

Svatokrádež neunikne pozornosti ministranta, který Marinu udá kostelníkovi a farář nahlásí případ pověřivé správkyni žerotínského panství hraběnce z Galle Anně Sibyle. Na její žádost přijíždí do Velkých Losin inkvizitor František Jindřich Boblig. 4)

Boblig se v té době živil jako hostinský v putyce U divokého muže v Olomouci. Ale své zkušenosti s čarodějnickými procesy již měl, neboť byl znám z procesů, které probíhaly ve Slezsku o dvacet let dříve. Historici o Bobligovi tvrdí, že za jeho činy nestála žádná ideová pohnutka, ale čistě zjištěné důvody.

Boblig pocházel z měšťanské rodiny ve Zlatých Horách. Jeho otec byl zdejší purkmistrem a v roce 1591 byl povýšen do šlechtického stavu a díky tomu mohl své syny poslat na studie. František si zvolil práva, ale nikdy je nedokončil. Inkvizici tento fakt ale nijak zvlášť nevadil a tak se Boblig jako soudce přísedící účastnil procesů v Nise, které začaly roku 1622 a tato řada byla přerušena v roce 1653. Poté Boblig působil jako advokát a nakonec se živil jako výše zmiňovaný hostinský.

Samozřejmě, že nabídku působit ve Velkých Losinách opět jako inkvizitor přijal vyloženě s nadšením. Věděl, že je to příležitost, jak přijít k celkem slušnému jmění. A tak se tedy od září roku 1678 stal předsedou zvláštního inkvizičního tribunálu specializovaného na potírání čarodějnictví. Spolu s ním tvořilo tento tribunál ještě pět panských žerotínských úředníků.

František Jindřich Boblig byl velice dobrým psychologem. Byl si vědom, co všechno může s lidmi udělat strach, závist a nenávisť. Věděl také, že člověk pod tíhou strašného mučení na sebe i jiné prozradí věci, které se nikdy nestaly. Je pravdou, že hraběnka z Galle byla zpočátku zásadně proti mučení obviněných, ovšem Boblig ji

přesvědčil o hrozně škodlivosti čarodějnic, že k mučení nakonec svolila.

Boblig se většinou snažil procesy prodlužovat, protože tím měl na delší dobu zajištěn stálý příjem. A tak se první případ se čtyřmi ženami ve Velkých Losinách, s Schuchovou, Gröerovou, Davidovou a Züllichovou, táhl od září 1678 až do léta 1679. Všechny nakonec zaplatily životem. Byly upáleny na hranici. A to i Davidová, která zemřela již dříve na následky krutého mučení.

Ovšem Bobligovi se tento kraj zdál málo výnosný, a proto chtěl svou pozornost zaměřit na město Šumperk ležící nedaleko. Tam žilo mnohem zámožnější měšťanstvo. Nebylo vůbec těžké při mučení vložit obviněným do úst jména právě oněch měšťanů. Nejčastěji nechal jmenovat Marii Sattlerovou, manželku nejbohatšího měšťana ve městě. Musel si však počínat velice obezřetně, aby nevzbudil moc velké podezření. A tak nadále řídil procesy ve Velkých Losinách, nechával zabíjet nevinné lidi a mezitím se snažil přesvědčit knížete Lichtensteina, představitele města Šumperku, o potřebě zřídit zde tribunál, protože je zde spousta lidí oddávajících se čarodějnictví. Když byl kníže ujištěn, že ho procesy nebudou nic stát, už nic nebránilo tomu, aby souhlasil a 8. listopadu 1679 nabídl předsednictví tribunálu právě Bobligovi. Ten se naoko nejprve zdráhal, ale samozřejmě tento post s vděčností v prosinci přijal. Vytvořil si i zde svůj aparát a velice zručně korigoval procesy na obou místech a staral se, aby kati měli dostatek práce.

Je celkem logické, že v těchto krajích začala sílit vůči Bobligovi nenávist. Hlavně v řadách duchovních, kteří se při poslední zpovědi odsouzených dovídali o podivných praktikách používaných během vyšetřování.

Osmého září 1680 se sešli na faře v Losinách tři zpovědníci. Losinský farář Tomáš König, který se netajil již dříve nenávisť vůči Bobligovi a ten mu za to sliboval pomstu, dále sobotínský farář Matyáš Schmidt a rapotínský kaplan Jiří Antonín Lachnit. Všichni tři pak proti Bobligově počínání sepsali protest. Vylíčili zde jeho praktiky při procesech, i doznání čtyřech žen, které když začala hořet pod nimi hranice prosily Ježíše o smilování, když byly přinuceny udat nevinné lidi. K této události došlo v září 1680, tři dny před sepsáním onoho protestu. Varovali i před tím, že Boblig shromažďuje důkazy a výpovědi proti katolickým duchovním v kraji. Tento protest pak zaslali olomouckému biskupství.

Ještě týž den se o všem ale dozvěděl Boblig a i on napsal biskupovi. Že vše jsou jen pomluvy a intriky, jak je možné, že si dovolují obtěžovat ctihodného biskupa, že vlastně porušili zpovědní tajemství a tak dále.

Samozřejmě, že se chtěl pomstít a to hlavně Königovi, ovšem s jeho stíháním nesouhlasil sám biskup. Tak alespoň Boblig nechal jako podezřelou zatknout jeho schovanku Alžbětu Moserovou a tvrdil, že ona jim brzy poskytne jména dalších osob. Je samozřejmě jasné, koho tím měl na mysli.

König věděl, že se pustil do krutého a nelítostného boje. Obzvláště poté, co se Bobligovi podařilo zastrašit ostatní duchovní, na něž se König spoléhal a ti se do onoho protestu distancovali s tvrzením, že vlastně o ničem nic jasného a určitého neví a König tedy zůstal sám. Pokusil se sepsat memorandum, v němž opět popisuje podivné praktiky při vyšetřování, ale ani tentokrát se u olomouckého biskupa nesetkal s pochopením. Navíc byl poté roku 1681 na žádost Bobliga právě olomouckým biskupem zbaven funkce zpovědníka u odsouzenců. Byl přeložen jinam, kde hned roku 1682

zemřel, což ho patrně uchránilo od děsivé pomsty, kterou na něj Boblig chystal.

Jinak co se týče celkově duchovenstva, v něm Boblig spatřoval velké odpůrce a nenáviděl je natolik, že i je se rozhodl postupně dostat až na hranici.

Svou pozornost ovšem nyní přesunul již zcela úplně na Šumperk, v Losinách ho zastupoval losinský zámecký purkrabí Vraný. V Šumperku toužil ulovit již výše zmiňovanou Sattlerovou. To se mu bez velké námahy poměrně snadno podařilo a ta pak označila za spolupachatele nejen celou svou rodinu, ale i významné šumperské měšťany s rodinami. Mezi těmito obviněnými byl i šumperský děkan Kryštof Alois Lautner (1622-1685), jehož případ je ze všech šumperských považován asi za nejtragičtější. Byl to šumperský děkan, který se jako první odvážil vystoupit proti církevním inkvizičním praktikám a omezenosti soudců. Vystudoval práva a filozofii ve Vídni a získal zde titul magistra. Pak další 3 roky studoval ve Štýrském Hradci spekulativní teologii a po návratu domů byl v roce 1656 v Olomouci vysvěcen na kněze. Od roku 1668 působil jako farář a později byl děkanem v Šumperku.

Byl jedním z největších odpůrců řádění inkvizitorů na šumpersku od samého počátku. Kritizoval odporné praktiky soudců a dokonce i veřejně napadl Bobliga, za což se mu ten rozhodl odplatit. Lautner byl mezi tamním obyvatelstvem poměrně dost oblíbený. Nebyl totiž zastáncem drsných metod rekatolizačních snah. Věděl, že mnozí obyvatelé se stali příslušníky římskokatolické církve jen naoko, ale v srdcích zůstali evangelíky a přesto se s nimi dost přátelil. A to se mu zřejmě stalo osudným, když olomoucký biskup Karel II. z Lichtensteina - Kastelkornu po předložení materiálu, který proti Lautnerovi nasbíral Boblig, svolil s jeho stíháním. Nechal vytvořit proto zvláštní komisi, v níž měl

samozřejmě významné místo Boblig, a ta dospěla nakonec k závěru, že obvinění proti Lautnerovi jsou závažná a že je nutné ho zatknout.

Stalo se tak v Mohelnici roku 1680 a byl uvězněn v žaláři na Mírově, později byl vězněn i v Mohelnici. Jelikož biskupská inkviziční komise odmítala dát svolení k jeho mučení, byl proti němu používán hlavně nátlak psychický. Byl vězněn v krutých podmínkách a Boblig zatím z řad obviněných shromažďoval proti němu nové důkazy. Byl nucen podstupovat přímé konfrontace s obžalovanými a to i z řad jeho přátel, kteří ho před jeho očima byli donuceni označit za čarodějníka. Přesto všechna obvinění neustále odmítal.

Použití tortury proti němu schválil olomoucký biskup na základě čtených Bobligových apelací až v roce 1684, což bylo čtyři roky po Lautnerově uvěznění. Nakonec po takřka nepřetržitém čtrnáctidenním mučení podepsal protokol, kde se ke všemu doznal. Přestože později proti tomuto doznání protestoval a zdůrazňoval, že bylo na něm vynuceno, od kruté smrti ho již nic nemohlo ochránit.

Je sice pravda, že olomoucký biskup poněkud váhal dát svolení k jeho popravě, protože Lautner byl římskokatolický děkan a popravít ho jako čarodějníka byl skandál hlavně pro samotnou církev, ale nakonec přece jen svolil.

Dne 18. září 1685 je děkan Kryštof Alois Lautner doveden do chrámu v Mohelnici. Je tam položena dřevěná podlaha, aby ji neznesvětil čarodějnickou nohou. Pak je zbaven kněžství a exkomunikován z církve. Za asistence mušketýrů je odvezen na popravčí místo a předán do rukou kata Jakuba Haye, zvaného Jokl. Téměř dvacet tisíc lidí přihlíží hrůznému divadlu. 5)

Lautner i na hranici volal, že je nevinen a předříkával modlitby. V červnu roku 1930 byla Lautnerovi na tomto místě odhalena pamětní deska.

Boblig samozřejmě mezitím nechal popravit i mnohé další. Takto se zaměřil i na již zmiňovanou rodinu Sattlerovu, kterou vyvraždil téměř celou. Kdykoli si někdo na jeho praktiky stěžoval, vždy on díky svým konexím vše urovnal, aby mohl v honu pokračovat dál.

Po Lautnerově smrti probíhaly procesy v Šumperku ještě dalších deset let, ale postupně během této doby ubývalo bohatých měšťanů, z kterých by mohl kynout dobrý výdělek. Celkově i město bylo ve špatné ekonomické situaci, protože ostatní města s tímto „známým čarodějnickým hnízdem“ nechtěla obchodovat. Podobná situace panovala také v Losinách. To se samozřejmě nelíbilo vrchnosti, která přestávala mít vysoké příjmy a navíc přicházela díky popravám o své poddané. Navíc v Losinách se zvedla z řad tamního obyvatelstva proti Bobligovi velká vlna odporu. Tím mu došlo, že by měl svou pozornost soustředit na jiný kraj a vybral si pro to Olomouc.

Stejným způsobem jako v Losinách a Šumperku začal shromažďovat usvědčující výpovědi proti tamním měšťanům. Ti si to ovšem nenechali líbit a obrátili se se stížnostmi až k císaři Leopoldovi I., který je podpořil a Bobligovi nezbylo nic jiného, než od tohoto záměru upustit.

Už ani v Losinách a Šumperku se mu nevedlo. Sítil zde stále větší odpor proti jeho počínání. Protestovali proti němu Jáchym a Maxmilián z Žerotína, dva bratři, nad kterými dříve držela poručnictví hraběnka z Galle a nyní dosáhli plnoletosti. Protestoval proti němu i samotný kníže z Lichtensteina, který si byl vědom hospodářské škodlivosti Bobligova působení.

To vše vedlo k tomu, že v roce 1696 po osmnácti letech losinský a šumperský inkviziční tribunál ukončil svou činnost. Za ta léta zde zemřelo přes sto osob. Boblig a jeho pomocníci, olomoucký biskup, kníže z Lichteinsteina a další si přišli na slušné peníze. Veškeré náklady si hradili obžalovaní sami a nebo byla úhrada poté vymáhána na pozůstalých. Majetek odsouzených propadl a zmínění činitelé si jej rozdělili mezi sebe. K tomu všemu členům tribunálu náležel stálý výdělek. Konkrétně Boblig dostal 4 toлары za přestěhování do Losin, měl 1,5 tolaru jako odměnu denně, dostal bydlení. To samé obdržel i ve chvíli, co začal působit i u šumperského tribunálu a k tomu všemu ještě pobíral příplatky za cestovné a jiné s tím spojené příplatky.

Boblig si prý za vydělané peníze koupil bohatý měšťanský dům v Olomouci a stačil se ještě jednou oženit. Po jeho smrti pak vznikaly i takové legendy, že se již nikdy od oněch procesů neodvážil vystrčit ze svého domu ani nos. Jiné zas vyprávěly o jeho strašlivé smrti, kdy jej upálili příbuzní těch, které on sám poslal na hranici. Ve skutečnosti zemřel kolem roku 1700 přirozenou smrtí. Sice jako bohatý, ale jinak téměř bezvýznamný měšťan.

Zasloužil by si jistě daleko krutější a bolestivější smrt. Kdo ví, snad existuje peklo a v něm ďábel, jehož jméno si bral Boblig do úst a nestoudně jej zneužíval, a tento ďábel se Bobligovi po jeho smrti řádně pomstil.

Losinské a Šumperské procesy vzbudily největší ohlas a to hlavně díky popravě Kryštofa Aloise Lautnera. Ovšem kupříkladu hony na čarodějnice v Jeseníku a zlatých Horách si na druhou stranu vyžádaly dvojnásobný počet obětí.

Celkem ojediněle bychom mohli nalézt některé případy v Čechách, jako jsou příkladně v Říčanech. Zde se kníže

z Lichtenštejna ovšem choval velmi rozumným způsobem. Žádný případ, který se zde odehrál, neskončil smrtí obviněného.

V Čechách, konkrétně na Malé Straně, probíhal ve čtyřicátých letech 17. století rozsáhlý proces s několika chlapci ve věku osmi až čtrnácti let. Prvním vyšetřovaným byl třináctiletý Kašpar Klein. Ten se přiznal k tomu, že umí zaklínat čerta, který se mu pak také zjevoval buď jako panna či krásně oblečený muž. V souvislosti s tím pak byli právě vyšetřováni i další hoši z různých společenských vrstev.

Naštěstí v tomto případě postupovali vyšetřovatelé velmi rozumně a uvážlivě. Nakonec došli k závěru, že ve výpovědích oněch chlapců je řada nesrovnalostí, že jejich výpovědi byly nejspíše vynuceny výhrůžkami a bitím a jakmile se od těchto metod upustilo, chlapci svá dřívější doznání odvolávali. Pravděpodobně opravdu použili jakýchsi zaříkávadel k přivolání dábla, ale ten se jim ve skutečnosti vůbec nezjevil. Vše pak bylo přičteno pouhé chlapecké nerozvážnosti a potrestání ponecháno na uvážení rodičů a učitelů, kteří po třech měsících pak museli pouze předat komisařům zprávu, jak se chlapci chovají.

Naštěstí čarodějnické procesy u nás byly jakousi lokální záležitostí postihující Slezsko a Severní Moravu, přičemž na ostatním území se takřka vůbec nekonaly. To ovšem nijak nesnižuje krutost a hrůzu, která se zde odehrála.

Je dost těžké říci, proč v určitých oblastech v určité době docházelo k masovému honu na čarodějnice, zatímco jinde nebyly takové případy prakticky vůbec zaznamenány, i když víra v čarodějnice byla mezi lidmi všude téměř stejná. Jistě k tomu přispěla nejen náhoda, ale již několikrát zmiňovaná touha po majetku.

Výraznou změnu k lepšímu u nás zaznamenáváme zejména za vlády Marie Terezie (1740-1780). V té době dochází k potlačení hospodářských a mocenských zájmů velkostatkářské šlechty, omezování katolické církve státem a zároveň jsou podporovány požadavky poddaných v oblasti hospodářsko-společenské a také je uvolněn prostor pro nové vědecké a racionální myšlení. To vše samozřejmě vedlo i ke změně náhledu na čarodějnické procesy.

Od 18. století se počet procesů s čarodějnicemi začal snižovat. Jejich definitivní konec u nás nastal právě za vlády Marie Terezie, kdy jedním z posledních odsouzených byl Jan Polák z Jistebnice, jehož případ je popsán výše. Přesto zločin čarodějnictví se v zákoníku Marie Terezie ještě stále vyskytoval. Tento poslední krok ve vypořádání se s touto problematikou učinil pak až Josef II., který delikt čarodějnictví ze svého zákoníku nechal vypustit.

- 1) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 170
- 2) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989; strana 109
- 3) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 183
- 4) Magazín Mladé fronty Dnes; ročník VII., číslo 42 z 21.10.1999; strana 30
- 5) tamtéž; strana 34

IX. OHLÉDNUTÍ ZA ČARODĚJNICKÝMI PROCESY

Samozřejmě, že se zánikem čarodějnických procesů se z lidských hlav nevytratila pověrčivost či víra v nadpřirozeno. Tu ostatně nacházíme i v dnešní době.

Spousta lidí se uchyluje k horoskopům, věří v sílu amuletů. Dnes se ale naopak některé ženy hrdě hlásí k příslušnicím čarodějnických spolků a věří v kouzla a čáry. Naštěstí dnes je za to už nikdo netrestá ani mučením ani smrtí.

Nelze sice popřít, že v inkriminované době existovali lidé, kteří z jakýchkoli důvodů o sobě prohlašovali, že dokáží čarovat a sami sebe pokládali za čarodějníky. Nicméně na druhé straně hned musíme zdůraznit, že v neblaze proslulých procesech s čarodějnicemi, zejména v období takzvaného velkého honu byla drtivá většina obviněných odsouzena vlastně nevinně. A tak desítky tisíc ba statisíce de facto nevinných osob byly potrestány nejhroznějším způsobem středověké justice - upálením na hranici. 1)

Bohužel snahy těch, kteří poukazovali na nesmyslnost tohoto počínání, varovali před bezprávím, které se tu dělo, vyzněly naprázdno.

Čarodějnické procesy jsou jedním z nejhorších znaků zvůle vládnoucí třídy feudální společnosti. Není proto divu, že si je jako častý terč kritizování vybrala nastupující buržoazie. Právě ta dost silně odsuzovala středověké praktiky, mezi něž samozřejmě patřilo vyvražďování čarodějnic. Kritizovala feudální společenský řád stejně jako římskokatolickou církev a svým způsobem tím zdůvodňovala potřebu revoluce a nástup kapitalismu. Na druhé straně je pravdou, že asi tak od poloviny 19. století, kdy již buržoazie měla moc pevně v rukou, se její postoj k této problematice dost změnil. Nechtělo se, aby byly čarodějnické procesy příliš rozebírány a to hlavně z důvodu, že ty největší a nejstrašnější probíhaly právě v době, kdy se zároveň začaly prosazovat pokrokové jevy.

Když bychom se nad tím vším zamysleli, tak bychom nejspíš i my mohli dojít k závěru, že i naše moderní a vyspělá společnost, jak ji my sami nazýváme, se také

čarodějnickými procesy příliš nezabývá. Je snad nějaký důvod, proč tomu tak je? Bojíme se snad přiznat, stejně jako buržoazie v 19. století, že v době, kdy se rodila ta naše moderní společnost, v době velkých objevů a převratů, kterou se někdy tak chlubíme, probíhaly procesy založené na pouhé pomluvě, lidské hlouposti a zvrácené nebo vsugerované víře v čarodějnice? Je i nám zatěžko říct, že naši moderní předci dovolili naprosto nesmyslně zabít tolik nevinných obětí?

Procesů s čarodějnicemi bylo vedeno opravdu mnoho. Již nikdy se nám nepodaří zjistit jejich přesný počet. Příčinou je samozřejmě to, že se nedochovaly všechny prameny. Mnohdy byly tyto záměrně ničeny, obzvláště v dobách, kdy se prosazovaly nové osvícené myšlenky a lidé chtěli důkazy o tak potupné skutečnosti zničit.

Nelze přesně říct, kolik lidí zaplatilo svým životem. Za strážlivý a jakž takž přijatelný lze přijmout odhad, že v letech 1575 - 1700 tomuto pronásledování v katolických i protestantských částech Evropy padl za oběť zhruba jeden milión osob, z čehož na protestantské soudce připadá podíl 25 až 30 procent všech obětí.

Chtít se pedanticky dohadovat o oprávněnosti nebo neoprávněnosti uvedených čísel by nemělo valný smysl, protože se zde pohybujeme ve sféře pouhých dohadů a hypotéz a sotva se na tom v budoucnu mnoho změní. Jisté je však tolik, že počet obětí a postižených je dostatečně vysoký a skvrna na světové a především na evropské kultuře a civilizaci je tak zahanbující, že nás to plně zavazuje, abychom tomuto historickému jevu věnovali náležitou pozornost. 2)

Nezbývá snad než věřit, že chybami se opravdu člověk učí a že toto smutné ponaučení plynoucí z čarodějnických procesů, které na svých bedrech nesli ti, kteří zemřeli pro

tak nesmyslnou věc a zvlí těch, kteří měli potřebu se jakkoli zviditelnit, je pro naši společnost ponaučením dostatečným. I když...

- 1) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice; vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986; strana 32
- 2) tamtéž; strana 15 - 16

X. SHRNU TÍ

Tato diplomová práce pojednává o čarodějnických procesech v zemích Koruny české po roce 1620, tedy po porážce českého stavovského povstání na Bílé Hoře.

V úvodu je popsána jako pozadí čarodějnických procesů politická situace, která v našich zemích panovala v letech 1620 - 1790. Tedy až do konce vlády krále Josefa II.,

prvního panovníky, který již delikt čarodějnictví coby přežitek nezahrnul do svého zákoníku.

Dále je poskytnut pohled do historie čarodějnictví a vůbec prvopočátky pronásledování kacířů a čarodějnic jako odpadlíků víry. Křesťanství se tímto způsobem snažilo zabit všech rivalů, kteří by mohli ohrozit nejprve jeho rozmach a pak již i poměrně silní postavení ve společnosti. Za tímto účelem nechala zřídit římskokatolická církev instituci papežské inkvizice, která bojovala se jménu čisté víry a nemilosrdně odstraňovala všechny nepohodlné osoby.

Následuje rozbor předpisů, které ovlivnily průběh těchto procesů. Jsou to konkrétně dvě významné kodifikace trestního práva. Jedna z dob vlády Josefa I. A druhá provedená za vlády Marie Terezie.

Pozornost je věnována také Kladivu na čarodějnice, nejstrašnější knize středověku, jak bývá často nazývána. Toto dílo opravdu velkou měrou zasáhlo tragicky do životů spousty lidí. Byla to jakási příručka pro inkvizitory, kteří podle ní běžně postupovali, přestože to nebyl žádný schválený oficiální zákon.

Další části pak už jsou věnovány samotné problematice čarodějnic a procesům s nimi vedených.

Nejprve je popsáno, jak taková čarodějnice podle dobových pramenů vlastně vypadala, jak jí rozpoznat mezi ostatními a jaké byly její kouzelné schopnosti, jak mohla lidem škodit.

Dále je rozebírán průběh takového procesu s čarodějnicí. Od udání až po vynesení rozsudku. Ukázalo zde je, jak vyšetřovatelé dosti obratně s průběhem takového procesu manipulovali ve svůj prospěch, jak se snažili

obyvatele všemožně motivovat, aby udávali své sousedy i to, jak poté z obviněných pomocí mučení vynucovali doznání i jména dalších osob. Díky těmto praktikám pak narůstala nejen řada zatčených, ale zvyšoval se i majetek církevních i světských hodnostářů, protože vše, co patřilo obviněnému po vynesení rozsudku automaticky propadlo ve prospěch těchto institucí.

Jsou uváděny také konkrétní procesy, které se na území Českého státu, hlavně ve Slezsku a na severní Moravě, odehrály.

Závěr je pak jakýmsi ohlédnutím a celkovou bilancí čarodějnických procesů a také zamyšlením se nad jejich problematikou z hlediska naší soudobé společnosti.

XI. RESUMÉ

This dissertation deals with the witch trials in the lands of the Czech Crown after the year 1620. That is after the defeat of the Czech Uprising of the Estates at the Battle on Bílá Hora.

At first I would like to give a view of the history of witchcraft and the initial persecution of heretics and

witches as apostates. Christianity accused all these people to be able to get rid of all their rivals, who could in any way threaten its expansion and later its relatively strong position in the society. The Roman Catholic Church established the Institution of the Pope's Inquisition which fought in the name of the faith and ruthlessly did away with all uncomfortable people.

The political situation which prevailed in our lands from 1620 to 1790 is also described as the background of the witch trials. Which is until the end of the reign of Josef II., the first ruler, who did not include the delict of witchces in the statute book.

Analysis of regulations follows, which influenced the witch trials. They are two especially significant modifications of the criminal law. One from the reign of Josef I. And the second was carried on during the reign of Marie Terezie.

Attention is also paid to the Hammer for Witches, the most horrible book of the Middle Ages, as it is often called. This work affected many people's lives tragically. It was some kind of a handbook for the Inquisitor who followed the instructions, although it was not any official law.

Next parts are devoted to the witchces and the trials with them.

At first a typical witch is described, her typical features and also magic abilities which they use to harm people. The analysis of witch trials follows. Beginning with the accusation and ending with the verdict. It shows how the investigator manipulated others. He tried to motivate people to inform on their neighbours and then tortured people to make them confess and inform on others. Due to these tricks the number of accused increased and with that increased the wealth of the Church because the accused lost their property to the Church after the verdict.

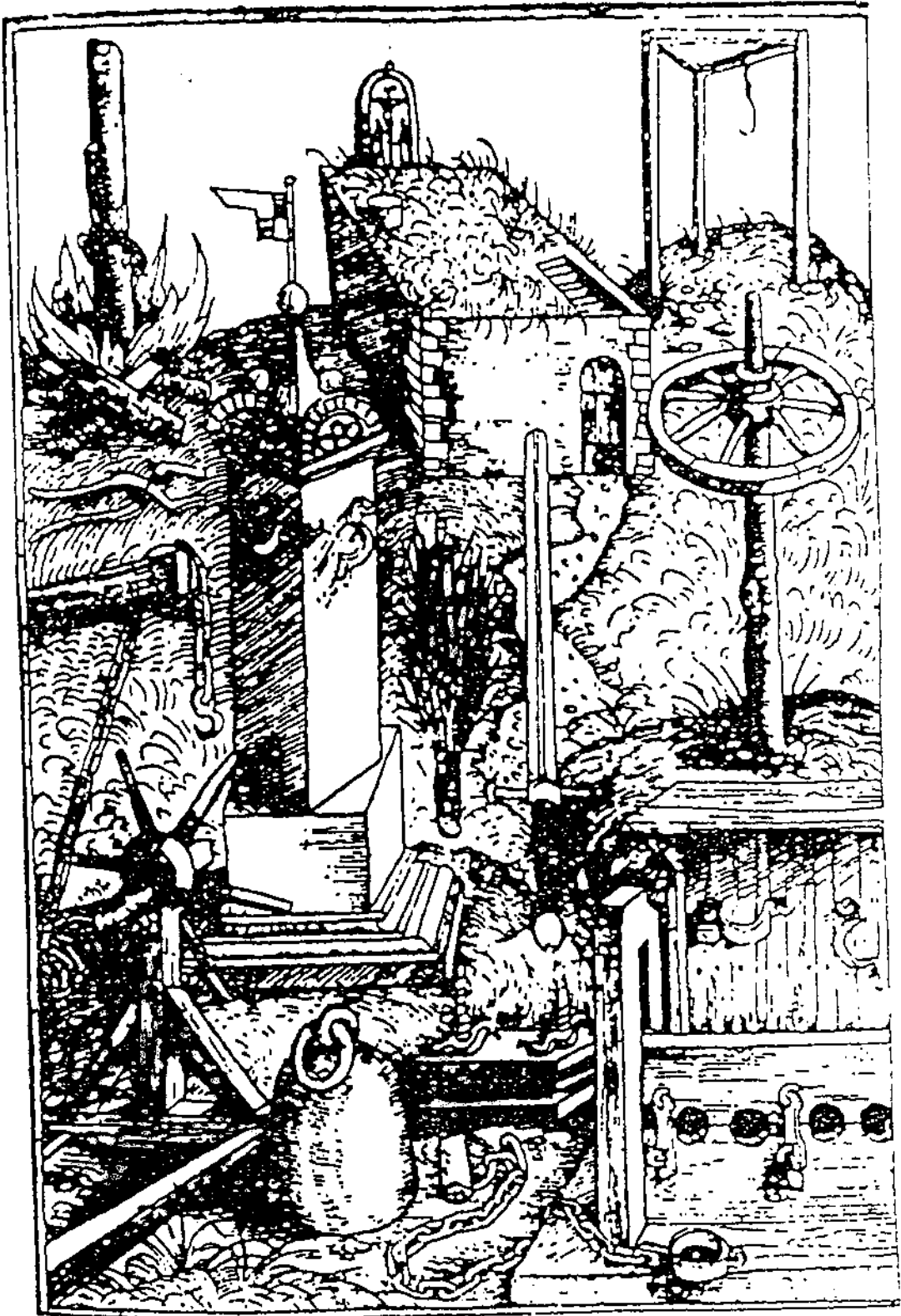
Specific trials are mentioned which really occurred in Silesia and North Moravia.

The conclusion is a review of a full survey of the witch trials. It also gives a thought to this problem from the point of view of present society.

PŘÍLOHY

Anna dievka vnučičková pravila na
mugomj ze ma neme tce puzingc pro
stovny se narzema / A ze prve on sy pny
vnučičky mugyl smazau je ruce spul
poviescu sy / A tu gonu musyla pibet val
vstavy aby nan napravila / nej aby nebla
ze zofu by veymbu vydila dovoze pastarjnu
Janovic / a drouge / A tu palena ofuz na
obu kedu mada ze neme nig zloza narye
narye a natem ofuz vnučičky nej gozt
of narye pravila / to gozo mnučičky / a
dofu ~~musyla~~ musyla pravila / neb go go
zib zyvedou zbaucmny / pravila a by ginal
Ortel Anno de plus foz Crastina In
municio Saduab

Středověké mučicí nástroje

Im Namen des Königs von Böhmen, des Herzogs von Österreich und der Ungarn
 Wir, der Kaiserliche Majestät, haben durch unsern Rat, den wir in diesem Falle
 zu Rathe gezogen haben, beschlossen, dass die in dem obigen Titel erwähnten
 Personen, welche in dem obigen Titel erwähnten Verbrechen schuldig
 sind, zu dem Tode verurtheilt werden sollen. Und wir haben durch unsern
 Rat beschlossen, dass die in dem obigen Titel erwähnten Personen, welche
 in dem obigen Titel erwähnten Verbrechen schuldig sind, zu dem Tode
 verurtheilt werden sollen. Und wir haben durch unsern Rat beschlossen,
 dass die in dem obigen Titel erwähnten Personen, welche in dem obigen
 Titel erwähnten Verbrechen schuldig sind, zu dem Tode verurtheilt
 werden sollen. Und wir haben durch unsern Rat beschlossen, dass die in
 dem obigen Titel erwähnten Personen, welche in dem obigen Titel
 erwähnten Verbrechen schuldig sind, zu dem Tode verurtheilt werden
 sollen. Und wir haben durch unsern Rat beschlossen, dass die in dem
 obigen Titel erwähnten Personen, welche in dem obigen Titel erwähnten
 Verbrechen schuldig sind, zu dem Tode verurtheilt werden sollen.

J. J. M. ...

Potvrzení rozsudku nad velkolosinskými čarodějnicemi

Ukázka originálního textu z díla „Kladivo na čarodějnice“

50 *Mallei Maleficarum Pars 1.*

Memoria est thesauri intentionum.

per sensum non accipiuntur. Quis enim videns Lupum, fugit non propter indecentiam coloris, aut figuræ: quæ sunt formæ receptæ à sensibus exterioribus, & repositæ in Phantasia, sed fugit quia inimicus naturæ. Et hoc habet per quandam intentionem, & apprehensionem existimativam, quæ apprehendit ut nocivum, & canem ut amicum. Sed conservatorium illarum. Intentionum est memoria: quia recipere & retinere in corporalibus reducuntur ad diversa principia: nam humida bene recipiunt, & male retinere, à contrariis autem est de siccis.

Somnia apparatus.

Ad propositum. Hoc quod contingit in dormientibus de apparitionibus somniorum ex spirituum, id est, specierum in conservatorijs repositarum motu, & ex hoc naturali motu locali propter commotionem sanguinis & humorum, ad principia illa, id est, ad virtutes sensitivas interiores: & dicitur motu locali intrinseco in capite & in cellulis capitis. Hoc etiam potest accidere ex simili motu locali per Dæmones procreato. Et non tantum in dormientibus, sed & vigilantibus: in quibus Dæmones possunt admovere & commovere interiores spiritus & humores, ut speciem conservatam in conservatorijs educantur de thesauris ad principia sensitiva, id est, ad virtutes illas Imaginativam & Phantasticam, ut res aliquas habeat talis imaginariæ: & talis dicitur interior tentatio.

Et non mirum, quod Dæmon hoc possit sua naturali virtute, cum quilibet homo per se vigilans, & usum rationis habens, vel voluntariam commotionem specierum conservatarum educere potest de suis thesauris, scilicet conservatorijs huiusmodi species, ut res aliquas ad suum placitum imaginetur, quo stante iam clarè intelligitur marcella de amore illicito.

Ligatio rationis.

Nam quia Dæmones, ut dictum est,

commovere possunt huiusmodi species, Dæmonibus. &c. faciunt ista dupliciter. Aliquando absque ligamine usus rationis, ut de tentatione dictum est, & per exemplum de voluntaria adhesionem, quæ interdum fit. Aliquando autem quod totaliter usus rationis ligetur. Et hoc etiam possumus exemplificare per naturales quosdam defectus: ut in phreneticis, & ebrijs: ergo non mirum, quod Dæmones sic ligare possunt, Deo permittente, usum rationis: & tales dicuntur Arreptitij: & inde Arreptitius, ab arreptio arripis, quia arreptum à Dæmone. Et hoc dupliciter, vel absque Malefica, & maleficio, vel cum ea absque maleficio. Quia ut Philosophus in præfato libro dicit quod aliquis in passione existens, à modica similitudine movetur, sicut amans ex modica similitudine amari, & sic odium habens. Idem Dæmones, qui per actus hominum experiuntur, quibus passionibus magis subduntur, illos ad huiusmodi amorem vel odium inordinatum insigunt eo fortius, in eorum imaginationem & efficacius imprimendo hoc, quod contendunt, quantum etiam id facilius possunt. Facilius autem possunt, quantum etiam amans facilius speciem reservatam ad principium sensitivum, id est, imaginationem educit, & in eius cogitatione delectabilis moratur.

Cum malefico verò, quando talia per Maleficas, & ad Maleficarum instantiam propter pactum initum cum eis procurat: de quibus enumerare præ multitudine tam in spiritualibus, quam in secularibus non est possibile. Quod enim adulteri pulcherrimas uxores dimittentes in fœdissimas alias inardescunt.

Novimus verulam tres successive Abbates, ut publica omnium statum fama in illo monasterio etiam in hodiernum diem refert, non solum in his maleficasse, sed & intermissis, quantum iam simili modo dementasse. Quod &

Quoniam ad id in vel amor per Dæmones exercitur.

Verulam quatuor Abbates intermissis amore.

ipsa

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) Sprenger, Jacobus; Institoris, Henricus - Kladivo na čarodějnice; vydalo nakladatelství Michal Zítka - Otakar II ; Praha ; 2000
- 2) Šindelář, Bedřich - Hon na čarodějnice; vydalo nakladatelství Svoboda; Praha; 1986
- 3) Kočí, Josef - Čarodějnické procesy; vydal Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSR; Praha; 1973
- 4) Cavendish, Richard - Dějiny magie; vydalo nakladatelství Weidenfeld a Nicolson; Londý ; 1987
- 5) Klabouch, Jiří - Staré české soudnictví (Jak se dříve soudívalo); vydalo nakladatelství Orbis; Praha; 1967
- 6) Wall, Charles J. - Kniha čertů a ďáblů; vydalo Studio Editions Ltd; Londýn;1992
- 7) Hroch, Miroslav; Skýbová, Anna - Králové, kacíři, inkvizitoři; vydal Československý spisovatel; Praha; 1987
- 8) Guileyová, E. Rosemary - Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví; vydalo nakladatelství Facts of File; New York; 1989
- 9) Buckland, Raymond - Velké učebnice čarodějnictví a magie; vydalo nakladatelství Pragma; 1998

- 10) Vondráček, Vladimír; Holub, František - Fantastické a magické z hlediska psychiatrie; vydal Columbus; Bratislava ;1993
- 11) Kolektiv autorů - Dějiny zemí Koruny české I. a II. Díl; vydalo nakladatelství Paseka; Praha; 1992
- 12) Adamová, Karolína; Soukup, Ladislav - Prameny k dějinám práva v českých zemích; vydalo ZČU; Plzeň; 1996
- 13) Malý, Karel a kolektiv autorů - Dějiny českého a československého práva do roku 1945; vydalo nakladatelství Linde; Praha; 1997
- 14) Beneš, Zdeněk; Petrůň, Josef - České dějiny I., vydalo nakladatelství a vydavatelství Práce; Praha; 1997
- 15) Bible podle posledního vydání kralického z roku 1613
- 16) Magazín Mladé fronty Dnes; ročník VII., číslo 42 z 21.10.1999
- 17) Ryš, Gregor - Inkvizice; vydalo nakladatelství Mladá Fronta; Praha; 2004
- 18) Peráš, René; Starý, Marek - Právněhistorická bibliografie. Výběr českých a slovenských prací z let 1990-2000 k dějinám státu a práva; vydalo nakladatelství Karolinum; Praha; 2005